

KLASBAK

NETWERK VOOR LEREN IN DE GEVANGENIS

Levenslang leren in de gevangenis:

Een blik achter de schermen

Inhoud

Voorwoord	4
Evelien: verblijft in de gevangenis van Gent	6
Amber: verblijft in de gevangenis van Gent	8
Lieven: verbleef in de gevangenis	10
Het Lio-project	11
Simon: lesgever Ligo	12
Wim: lesgever Ligo en verantwoordelijke buddy-werking Sint-Gillis	14
Vicky: lesgever CVO Antwerpen en vrijwilliger centrale examencommissie	16
Kristoff: Dienst Digitalisering in Detentie (DG EPI)	18
Aurelia: onderwijscoördinator Vocvo	20
Meike en Leen: leefcoach en coördinator Transitiehuis Mechelen	22
Sarah en Lies: consulentes gevangenisbibliotheek	24
Tom: theaterregisseur	26
European prison dance challenge	27
Bjorn: inhoudelijk medewerker De Rode Antraciet	28
Poëziebundel Bibliotheek Sint-Gillis en De Rode Antraciet	29
Flore: jobcoach groep INTRO	30
Dorien: onderzoekster in gevangenissen	32
Sanne: detentieconsulente VDAB	34
Sander: technisch deskundige	35
Hans: directeur gevangenis Oudenaarde	37

Organisatie: Klasbak vzw

Auteurs: Dorien Brosens, Jasmien Amarhlaou, Lone Meneve, Leen Vandeveldde, Liesbeth De Donder

Dank aan: Iedereen die deelnam aan een interview, mee werkte aan het nalezen, of ideeën aanbracht voor de inhoud. Dank allen om deze publicatie mogelijk te maken.

Jaar van uitgave: 2022

Foto's: Kurt Stockman, Eddy Meijs, Wouter Van Vaerenbergh, Vincke

Contact:

info@klasbak.net

<https://www.klasbak.net/>

Ondernemingsnummer: 0630.655.101

Voorwoord

Benieuwd hoe leren in de de gevangenis eruit ziet? Weet jij wat gedetineerden allemaal kunnen leren? Wil jij wel eens weten hoe dat allemaal concreet in zijn werk gaat? Dan is dit e-boek iets voor jou.

Als Klasbak krijgen we vaak vragen over leren in de gevangenis. De vragen komen van mensen die al jaren ervaring hebben in het onderwijs en eraan denken om les te geven in de gevangenis, van studenten die gepassioneerd zijn door het thema en graag een stage willen doen in de gevangenis of zelfs een thesis maken rond gevangeniseducatie. Soms komen er vragen van familie en vrienden van gedetineerden die plots geconfronteerd worden met een onbekende wereld. Met dit boek willen we een blik achter die schermen geven, een inkijk in de dagelijkse realiteit van "leren in de gevangenis".

Bijna elke gedetineerde komt immers ooit vrij. Daarom moet een gedetineerde vanaf dag één van de detentie de hulp en mogelijkheden krijgen om zich voor te bereiden op een terugkeer in de maatschappij. Leren is daar een belangrijk onderdeel van. Leren tijdens detentie biedt gedetineerden handvatten om te groeien, om zich te versterken en om uiteindelijk bij te dragen aan de samenleving. *Leren* is dan ook een breed begrip. Dat kan gaan van formeel onderwijs (bijvoorbeeld les Nederlandse taal volgen of een opleiding tot schilder), over non-formeel leren (bijvoorbeeld in de bibliotheek) tot informeel leren (bijvoorbeeld samen theater maken). Gedetineerden leren nieuwe kennis, krijgen diploma's, werken aan *soft skills* zoals communicatieve vaardigheden, taalvaardigheid of samenwerken, en ontwikkelen hun *21st century skills*, die in de hedendaagse maatschappij een verschil maken.

In Vlaanderen en Brussel zijn er 19 gevangenissen. Elke gevangenis is gekenmerkt door zijn eigen infrastructuur en werking, wat ook een effect heeft op het leren in de gevangenis. Zo zijn de gevangenissen van Antwerpen, Gent, Sint-Gillis en Leuven-Centraal gebouwd volgens het architecturaal model van Ducpétiaux. Deze man ontwierp in de 19de eeuw een stervormig gebouw met een centraal controlecentrum. Daarnaast bestaan er ook andere soorten gevangenissen, zoals die van Hoogstraten of Ruiselede. Die gevangenisgebouwen zijn niet gebouwd met het idee om een gevangenis te zijn en verschillen daardoor enorm qua infrastructuur. De nieuwe gevangenis in Haren wordt een "ecologisch gevangenisdorp" genoemd, waar 1190 gedetineerden zullen verblijven in verschillende entiteiten.

Bovendien verschillen gevangenissen ook van regime. Zo heeft de gevangenis van Hoogstraten een halfopen regime. Daar mogen gedetineerden overdag buiten de inrichting gaan werken, maar zijn ze wel nog verplicht om in de avond terug te keren naar hun cel. De gevangenis in Ruiselede is de enige van België die volledig open is. Dat houdt in dat de bewoners er vrijwillig voor kiezen om hun straf uit te zitten in de inrichting met een opvoedingsregime zonder veel dwangmiddelen. Traditionelere gevangenissen zoals die van Antwerpen en Gent zijn gesloten inrichtingen, waar gedetineerden niet naar buiten mogen.

Zowel de infrastructuur als het regime van een gevangenis hebben invloed op de manier waarop leren vorm krijgt, op de mogelijkheden voor gedetineerden en op het leeraanbod. De verhalen die je leest in dit e-boek zijn dan ook vaak gebonden aan een gevangenis en kunnen in een andere gevangenis misschien anders zijn, of soms ook helemaal niet mogelijk.

Met dit boek willen we leren in de gevangenis een gezicht geven. Dat doen we niet enkel figuurlijk maar ook letterlijk. Dit boek is dan ook gevuld met gezichten. Samen met onze leden en partners verzamelden we concrete verhalen en getuigenissen om jou een idee te geven van wat leven en leren in detentie kan betekenen. Je leest verhalen van mensen werken binnen de gevangenis, maar ook van personen die daar verblijven of in het verleden verbleven hebben.

Veel lees- en ontdekkplezier.
Prof. Liesbeth De Donder
Voorzitter Klasbak vzw

Klasbak, een kleine vzw met een ambitieus beleidsplan, in een uitdagende sector. In ons beleidsplan hadden we de ambitie een publicatie te maken om leren binnen gevangenissen een gezicht te geven. Vele actoren vanuit ons netwerk hebben hieraan meegeholpen, waarvoor dank. In deze publicatie komt de kracht van leren in detentie dan ook sterk naar voor.

Mensen in detentie hebben kansen nodig die hun toekomst in de vrije maatschappij net wat zekerder maakt. Ook zij moeten de kans krijgen om zichzelf te ontwikkelen en verder te groeien. Wij hopen dat deze boodschap duidelijk is geworden doorheen de vele getuigenissen.

Een expliciete dank aan Lone en Jasmien die dit boek maakten als onderdeel van hun stage bij Klasbak vzw. Proficiat!

Leren is essentieel voor een goede re-integratie

"Ik denk dat leren en vooral levenslang leren essentieel is om recidive tegen te gaan en mensen gewoon een tweede kans te geven."
(Sander)

"Als uw buurman een ex-gedetineerde was, wat zou je het liefst hebben: dat die gefrustreerd buiten komt, omdat die in een donker hol heeft gezeten en een beeld heeft dat hij niets meer kan betekenen voor de samenleving? Of dat dat iemand is die daar begeleid is geweest en een diploma heeft gehaald en zijn leven wil heroppakken?"
(Vicky)

"Leren in detentie voor mij is de kans om mensen na vrijlating uit die detentiesfeer en uit dat slecht milieu te houden."
(Kristoff)

"Ook in de detentiecontext is het heel belangrijk om andere kansen te geven want bijna iedereen komt ooit buiten. Je wil toch niet iemand die weggekijnd is en geen kansen heeft gekregen terug in de maatschappij laten rondlopen zonder begeleiding?"
(Lies)

Evelien Verblijft in de gevangenis van Gent

Evelien is 29 jaar en zit ongeveer twee jaar in de gevangenis van Gent. Ze is moeder van drie kinderen. In de vrije samenleving heeft ze nooit haar middelbaar diploma behaald. Tijdens haar verblijf in de gevangenis probeert ze aan de hand van cursussen Algemene Aanvullende Vorming (AAV) het pad naar een middelbaar diploma te vergemakkelijken.

We zijn allemaal mensen

Hoelang personen in de gevangenis verblijven, varieert enorm. Sommige personen zitten enkele maanden vast. Anderen worden dan weer veroordeeld tot een levenslange gevangenisstraf. Volgens Evelien heeft elke persoon, onafhankelijk van hoelang die in de gevangenis verblijft, wel ergens een nood om te leren. Ze vindt het dan ook belangrijk dat die noden ingevuld worden. Zelf ziet ze leren als een kans om zichzelf te verrijken en zich voor te bereiden op het leven na vrijlating.

Voordat Evelien zelf in de gevangenis kwam, keek ze op een hele andere manier naar personen die in de gevangenis zitten. Ze dacht, zoals vele andere mensen in de vrije samenleving, dat het allemaal slechte personen zijn. Door haar tijd in de gevangenis en door de activiteiten die worden aangeboden, heeft Evelien ingezien dat het eigenlijk allemaal doodgewone mensen zijn. Mensen die in hun leven een fout hebben gemaakt. Maar iedereen maakt weleens fouten. Als je die mensen blijft definiëren door hun fouten, gaat er ook niets veranderen. Door het aanbod van activiteiten en door op een menselijke

manier met hen om te gaan, zullen zij zich terug mens gaan voelen en mogelijks nieuwe kansen grijpen en hun leven verbeteren:

“Wij zijn ook allemaal mensen. We hebben een fout gemaakt, oké, maar er zijn hier heel wat mensen die hun leven echt proberen verbeteren.”

Lessen volgen of deelnemen aan andere activiteiten in de gevangenis is voor Evelien een echt groepsgebeuren. Net doordat het in groep gebeurt, leer je ervan. Verschillende mensen komen samen: mensen met verschillende nationaliteiten, andere achtergronden en verschillende levens. Iedereen praat met elkaar en luistert naar elkaar. De sociale vaardigheden die ze leert tijdens de lessen of activiteiten, zegt Evelien ook mee naar buiten te kunnen nemen.

Algemene Aanvullende Vorming (AAV) als voorbereiding op tweedekansonderwijs

In de gevangenis van Gent worden verschillende cursussen Algemene Aanvullende Vorming (AAV) aangeboden. Als je een vak succesvol afrondt, krijg je een vrijstelling voor dat vak in het tweedekansonderwijs in de vrije samenleving. Evelien is dan ook heel bewust gestart met het volgen van die vakken. Ze wil graag haar diploma van het middelbaar onderwijs behalen wanneer ze weer vrij is. Momenteel heeft ze al Frans, Engels en MaCuSa (=mens-cultuur-samenwerking) gevolgd. Haar doel is om alle vakken te halen die mogelijk zijn. Maar in de gevangenis van Gent worden niet alle vakken voor het tweedekansonderwijs aangeboden.

De gevangenis van Gent is immers ook een arresthuis voor mannelijke beklaagden. Dat heeft als gevolg dat er een grote doorstroom is. Mensen worden opgesloten, gaan vrij ... Dat maakt

dat je om de zoveel maanden met een bijna gehele nieuwe populatie zit. Hoewel de vrouwen in de gevangenis van Gent voornamelijk veroordeeld zijn, wordt het onderwijs gemengd aangeboden. Mannen en vrouwen volgen samen les. Volgens Evelien ervaren vrouwen een aantal nadelen van het grote verloop bij de mannen. Een van die nadelen is dat er voornamelijk cursussen aangeboden worden op beginnersniveau. Zo is er bijvoorbeeld enkel een cursus wiskunde voor beginners en is er alleen Nederlands voor anderstaligen. Aangezien een groot deel van de bevolking in de gevangenis laagopgeleid is, hebben cursussen op hoger niveau volgens Evelien weinig nut. Maar dat maakt tegelijk ook dat iemand als Evelien, die onderwijskundig wel vrij sterk staat, geen cursussen op hoger niveau kan volgen.

Evelien schat de waarde van de vakken Algemene Aanvullende Vorming (AAV) hoog in. Daarnaast vindt ze ook andere activiteiten enorm waardevol, zoals naar de bibliotheek gaan, de cursus EHBO en de cursus Leesplezier:

“Daarbovenop heb je nog andere lessen zoals Leesplezier, EHBO ... Dat zijn geen AAV-vakken, maar wel nuttige vakken, waarmee je je Nederlands wat kan bijschaven en waarmee je andere dingen kan leren die nuttig zijn voor het leven.”

Evelien geeft aan dat ze naar alle cursusmomenten probeert te gaan. Daarnaast gaat ze elke week naar de bibliotheek en doet ze mee met de tekenles en de naailes. Verder is ze fatik in het werkhuis waar ze gevarieerd werk doet. Een fatik is een ondersteunende, betaalde functie voor het gevangenispersoneel. De taken in het werkhuis gaan van riemen maken, tot handdoeken knippen ... Als fatik is ze eindverantwoordelijke voor het werk en behoudt ze het overzicht van het aantal stuks dat gemaakt wordt. Evelien zou graag aan nog andere activiteiten deelnemen. Wanneer een nieuwe activiteit start, schrijft ze zich dan ook vaak in. Maar ze weet dat de kans klein is dat ze eraan kan deelnemen. Per activiteit is er plaats voor 10 à 20 personen, terwijl er in de gevangenis van Gent ongeveer 400 personen verblijven.

Jezelf zijn, in je eigen creativiteit

Evelien is enthousiast over de tekenles en de naailes die ze volgt omdat ze daar zichzelf kan zijn. Ze kan er over allerlei dingen praten met de andere deelnemers en voelt er zich heel comfortabel. Voordat Evelien in de gevangenis terecht kwam, had ze al een interesse in naaien.

Maar pas in de gevangenis kreeg ze de kans om verder te gaan met die belangstelling. Hoewel ze voor detentie nog nooit met een naaimachine heeft gewerkt, maakte Evelien ondertussen al verschillende hemden en kleedjes voor zichzelf en haar kinderen. Dat geeft haar veel vreugde. Op deze manier voelt ze dat ze iets kan betekenen voor haar kinderen.

In de naailes mogen de gedetineerden zelf kiezen wat ze willen maken. De leerkracht vraagt aan de deelnemers wat ze willen maken en helpt iedereen verder. Hoewel het een groepsaanbod is, is de begeleiding vrij individueel. De deelnemers krijgen hier een zekere vrijheid. Evelien kijkt dan ook elke week uit om naar de les te gaan.

Overlegorgaan van de gevangenis

In de gevangenis van Gent is er een overlegorgaan voor gedetineerden. Daarin zetelen gedetineerden die allerlei zaken bespreken die relevant zijn voor de gevangenis. Denk hierbij aan de kantine, de bezoeksregeling ... Ook Evelien is lid van dat overlegorgaan, dat om de twee weken samenkomt. Alle gedetineerden kunnen rapportbriefjes schrijven naar het overlegorgaan om problemen aan te kaarten. Het overlegorgaan bespreekt de problemen en formuleert schriftelijke adviezen aan de directie. De directie bekijkt of ze iets met de adviezen kunnen doen.

Evelien is dus een bezige bij en vult haar tijd in de gevangenis met allerlei activiteiten. Zo leert ze voortdurend bij. Elke leerkans die ze krijgt, grijpt ze met beide handen.

Amber Verblijft in de gevangenis van Gent

Amber is 41 jaar en heeft drie kinderen. Ze verblijft sinds negen maanden in de gevangenis van Gent. Ze is gestopt met school op haar 17de en probeert nu heel wat te leren in de gevangenis.

Levenslang leren uit dagelijkse dingen
Amber ziet leren als bijleren in het dagelijkse leven en in dagelijkse interacties. Ook door deel te nemen aan cursussen leert ze bij, maar voor haar vormt dat niet de hoofdzaak om te leren. Voordat ze in de gevangenis van Gent kwam, geloofde Amber al in levenslang leren. Ze volgde toen therapie, wat voor haar enorm leerzaam was. Dankzij de sessies leerde ze zichzelf beter kennen.

Bijleren in detentie: via cursussen EHBO, Frans en ICT, maar ook als fatik

Amber heeft binnen detentie al verschillende cursussen gevolgd. Een eerste cursus waaraan ze deelnam, is EHBO, waar ze dingen leerde die je in noodsituaties kan gebruiken. Amber vindt dat iedereen die cursus zou moeten volgen. Ze is zeer leergierig en heeft zich recent ook ingeschreven voor een cursus Frans. Het is een van de landstalen van België en Amber acht de waarde van de Franse taal hoog in. Nu kan ze zich nog niet zo goed verwoorden in het Frans. Daar wil ze dus nog verder aan werken.

Haar favoriete cursus is ICT, waar ze al drie modules volgde: PowerPoint, Word en Excel. Die cursussen duren steeds twee maanden en

worden gegeven door een leerkracht die dezelfde cursus ook buiten de gevangenis geeft in avondonderwijs aan volwassenen. Amber heeft zich ook ingeschreven voor de volgende ICT-module. Tussen elke module is er een pauze van ongeveer een maand omdat er minstens 11 participanten nodig zijn om de cursus op te starten. Na elke module krijgen de deelnemers een deelcertificaat. Daarmee kunnen deelnemers na hun detentie naar het Centrum voor Volwasseneneducatie gaan en de rest van de modules volgen. Eens ze alle deelmodules hebben afgerond, krijgen ze het gehele diploma:

“Toen ik hoorde dat dit werd aangeboden dacht ik: ‘oh dat is supertof, dan heb ik iets te doen. Ik ga hier echt iets bijleren!’”

Hoewel Amber grote fan is van haar ICT-cursus, droomt ze toch van aanpassingen die het leren in de gevangenis makkelijker zouden maken. Momenteel kunnen deelnemers enkel in de les met een computer werken. Dat begrijpt ze ergens wel, aangezien het om veiligheidsredenen gaat. Maar het betekent ook dat ze niet kan verder oefenen op cel. Het zou handig zijn als er een computer op cel beschikbaar zou zijn. Zo kunnen de deelnemers van de cursus ook buiten de lessen verder oefenen met de programma's. Bovendien geeft Amber aan dat ze het mist om buiten de lesmomenten met de leerkracht te kunnen communiceren. In de vrije samenleving kunnen deelnemers e-mails sturen naar de lesgever om vragen te stellen. In de gevangenis kunnen vragen enkel gesteld worden in de les.

Tot slot leert Amber ook veel bij dankzij haar functie als fatik in de gevangenis. Fatikken zijn gedetineerden die werken binnen de gevangenisorganisatie, door bijvoorbeeld verantwoordelijke te zijn in de bibliotheek, voor de was, of in de werkhuizen. Al na haar eerste maand in detentie werd Amber fatik. Haar belangrijkste motivator is dat haar celdeur niet op slot gaat overdag, waardoor ze zich minder opgesloten voelt.

Informatie over de verschillende cursussen via het infokanaal of de catalogus

Als we in de vrije samenleving interesse hebben om een bepaalde cursus of activiteit te volgen, zoeken we meestal op het internet naar waar dat kan. Binnen de gevangenis hebben gedetineerden geen toegang tot het internet. De gevangenis moet dus op zoek naar andere manieren om gedetineerden op de hoogte te brengen

van de cursussen. Gedetineerden die net binnenkomen in de gevangenis krijgen een catalogus met een overzicht van alle activiteiten en cursussen die er zijn. Gedetineerden die er al langer verblijven, krijgen een flyer op cel wanneer er een nieuwe cursus of activiteit van start gaat.

Daarnaast staan de activiteiten op het infokanaal van het coördinatieteam hulp- en dienstverlening (CORT), dat gedetineerden op hun televisie op cel kunnen zien. Als gedetineerden willen deelnemen, moeten ze een rapportbriefje invullen met de cursussen waaraan ze willen deelnemen. Dat briefje wordt via de penitentiaire bewakingsassistenten bezorgd aan de onderwijscoördinator, die puzzelt met alle aanvragen. Meestal zijn er meer inschrijvingen dan beschikbare plaatsen. Daarom krijgen gedetineerden die nog niet veel activiteiten op hun planning hebben staan voorrang.

Cursus basiszorg nodig

Amber had nog een idee voor een voor haar essentiële cursus, namelijk “basiszorg”. Binnen die cursus zouden gedetineerden leren hoe ze voor zichzelf kunnen zorgen, bijvoorbeeld op vlak van hygiëne. Ze zouden kunnen leren hoe vaak ze best hun tanden poetsen, hoe vaak ze best douchen ... Een dergelijke cursus is er nog niet, maar Amber vindt het cruciaal voor heel wat mensen:

“Leren hoe ze voor zichzelf moeten zorgen, want zo gaan ze ook sterker in hun schoenen staan.”

Geef meer aandacht voor achterliggende problematieken

Haar eigen visie over mensen in de gevangenis is sterk veranderd sinds ze er zelf is beland. Er zitten inderdaad mensen die zware feiten hebben gepleegd en die daarvoor gestraft moeten worden. Maar er zijn volgens Amber ook heel wat mensen die inderdaad iets hebben mispeuterd, maar die in eerste instantie een problematiek (vb. moeilijkheden thuis, problemen met geestelijke gezondheid) hebben die daarachter schuilt. Binnen de gevangenis krijgen ze daarvoor niet de juiste hulp. Hoe kan je dan verwachten dat het met hen beter zal gaan na detentie? Amber hoopt dat in de toekomst meer aandacht zal gaan naar de aanpak van die problemen.

Leren is heel breed: formeel, non-formeel en informeel

“Onderwijs is heel belangrijk, maar het is niet voor iedereen. Sommige hebben meer aan culturele activiteiten, anderen halen veel meer uit sport.”
(Aurelia)

“Mensen in detentie hebben de nood om vanuit nieuwe info te leren en te groeien. Wij doen dat in het dagelijks leven onbewust. Mensen in de gevangenis hebben die nood ook. Het is een algemene nood aan zelfontwikkeling. Ze zijn in eerste instantie mens.”
(Sanne)

“Als je vanuit participatieve processen leert dat je eigenlijk een leidersfiguur bent, dan is dat ook super interessant om mee te nemen in andere levensdomeinen zoals werk. Ze leren zichzelf ook kennen in en door die participatieve processen.”
(Bjorn)

“Leren gaat voor mij breed. Dat kunnen ook dingen zijn waar ze aan hun sociale vaardigheden werken. Bijvoorbeeld via sport, waarbij gedetineerden met andere personen leren samen spelen, waar er regels zijn die ze moeten volgen.”
(Dorien)

“Ik vind dat gedetineerden recht hebben op cultuur. Je voelt dat dat aanbod momenteel mager is. Dan zou een theateractiviteit, dat een zekere continuïteit kent, al een aanvulling zijn.”
(Tom)

Lieven

Verbleef in de gevangenis

Op 50-jarige leeftijd kwam Lieven in de gevangenis terecht. Tijdens zijn straf volgde hij verschillende opleidingen. In voorhechtenis volgde hij bijvoorbeeld Spaanse les. Eigenlijk wou hij Italiaans leren, maar dat werd niet aangeboden in de gevangenis waar hij zat. Lieven had niet echt een doel voor de lange termijn, maar wou graag Spaans leren spreken en lezen. Daarna ging hij de uitdaging aan om filosofie te studeren aan de KU Leuven. Om vanuit de gevangenis die studie aan de KU Leuven te starten, werd hij na zijn voorhechtenis overgeplaatst naar de gevangenis van Leuven-Centraal. De actieve medewerking van de gevangenisdirecteur en de decaan van de faculteit aan de KU Leuven zorgden ervoor dat hij kon starten. Filosofie deed hem vaststellen hoe levensonkundig hij eigenlijk was. Dankzij zijn opleiding vertelt Lieven hoe hij groeide in zijn menselijk functioneren en evolueerde als mens. Tijdens zijn straf nam Lieven ook deel aan creatievere leeractiviteiten, zoals gitaarlessen en koorzingen, georganiseerd door De Munt. De gitaarlessen lagen hem niet helemaal, maar aan het koor heeft Lieven wel aangename herinneringen.

Kansen doen groeien, enorm groeien

Vanuit de ervaringen en situaties waarmee Lieven in de gevangenis geconfronteerd werd, pleit hij voor een kansenbeleid voor jongeren. De meeste jongeren waarmee Lieven in contact kwam in de gevangenis, hadden een laag zelfbeeld, kwamen uit moeilijke familiale situaties of uit lagere sociale milieus en kregen vaak niets anders te horen dan dat ze niet deugen. Ze zijn

zich bewust van hun situatie, maar weten niet goed hoe ze hieruit moeten raken. Lieven stelt dat als zij toch de kansen aangeboden krijgen tot leren, ze enorm groeien. Zo zegt Lieven:

“Ik heb vastgesteld hoe mensen door muziek, door tekenen, door schilderen, plots ontdekken van ‘tiens ik kan toch iets. Ik ben niet die ramp’. En dan zie je die mensen ontwikkelen, openbloeien, zelf zekerder worden.”

Leren in de meest ruime zin van het woord

Lieven wijst erop dat mensen in detentie niet enkel de kans moeten krijgen om formele onderwijscursussen of opleidingen te volgen. Ook informele vormen van leren, zoals kunstzinnige creatieve activiteiten, spelen volgens hem een belangrijke rol. Zo stelt hij zelf uit zijn eigen ervaringen met het koor dat hij die als bevrijdend ervaarde. Hij begon eraan met enkele onzekerheden en ook andere participanten gaven aan niet te kunnen zingen. Toch wist de zangleerkracht de verschillende stemmen goed op elkaar af te stemmen. Lieven hield er goede herinneringen aan over. Volgens hem gaat het dus over kansen en openingen bieden, waarbij het gaat over leren in de meest ruime zin van het woord.

Enkele struikelblokken

Het leeraanbod in detentie kan volgens Lieven beter. De opleidingen binnen de muren zijn beperkter dan dezelfde opleidingen in de vrije samenleving. Mensen in detentie denken vaak dat ze na hun opleidingen klaar zijn voor de arbeidsmarkt, maar hebben nog geen praktijkervaring. Omdat ze te weinig werkervaring hebben, beschikken ze nog niet over een geschikte werkhouding. Denk daarbij aan aspecten zoals discipline, zelfstandigheid en motivatie. Die vaardigheden leer je niet automatisch in een opleiding.

Lieven vindt dat de opleidingen vaak verkeerd worden voorgesteld aan gedetineerden. Een gedetineerde die met succes een opleiding in de gevangenis heeft gevolgd krijgt daarvoor een diploma of bekwaamheidsattest. Dat wekt vaak de indruk dat men daarmee vakbekwaam is. helaas staan de aangeboden opleidingen in gevangenis niet gelijk aan vakopleidingen in reguliere scholen. Daar wringt soms het schoentje. Lieven pleit ervoor dat gedetineerden correct worden geïnformeerd over de aangeboden opleiding, over wat ze zijn en ook over wat ze niet zijn. Dat moet latere ontgoochelingen en terugval voorkomen.

Stop de vooroordelen

“Ik heb niemand in de gevangenis gezien waarvan ik dacht: ‘oei oei, die ziet er gevaarlijk uit’.

Lieven bepleit dat iedereen moet afstappen van vooroordelen over mensen in detentie. Hij benadrukt dat mensen in de gevangenis ook gewoon mensen zijn, die weliswaar een strafbaar feit hebben gepleegd waarvoor ze hun straf uitzitten. Volgens hem verspreidt de media vaak bepaalde stereotypen over gedetineerden, maar zijn die niet per se correct. Lieven vindt het belangrijk om deze stereotypen te doen verdwijnen. Mensen zouden kritischer moeten staan tegenover de media en moeten naar de gevangenis kijken door een menselijkere bril.

Het Lio-project

In 2017 werd het Learning Inside Out-project opgestart vanuit een samenwerking tussen Vocvo en het Huis van het Leren West-Vlaanderen. Hierbij werden leerloopbaanbegeleiders van de Leerwinkel ingezet om gedetineerden te helpen bij individuele leervragen. Op dat moment liep LIO in de gevangenis van Brugge, Ieper en Ruisselede. Ondertussen is het project verder uitgebreid en zijn er in alle Vlaamse en Brusselse gevangenis leerloopbaanbegeleiders actief. Leerloopbaanbegeleiders kijken naar de kwaliteiten en interesses van de gedetineerden en houden rekening met de familiale en financiële situatie bij de keuze van het onderwijs- of werktraject. Inzetten op individuele leervragen tijdens detentie én een onderwijs- of werktraject op maat uitwerken, kan gedetineerden helpen in hun re-integratie. LIO maakt ook specifiek een brug tussen binnen en buiten, aangezien de begeleiding na detentie blijft doorlopen.

Het LIO -project wordt gefinancierd door het Europees Sociaal Fonds (ESF).

In 2018 is het LIO-project één van de drie ESF-ambassadeurs geworden, wat bekroond werd met een mooi filmpje over het project (**ESF Ambassadeurs 2018**). Het ambassadeurschap is een benoeming voor organisaties die met financiële ondersteuning van ESF een instrument hebben ontwikkeld dat de arbeidsmarkt versterkt. Specifiek doet Learning Inside Out dit voor de gedetineerden en hun kansen op de arbeidsmarkt.

Raadpleeg ook deze website voor meer informatie over het LIO-project:

<https://www.vocvo.be/nl/gedetineerden/learning-inside-out>

Simon Lesgever Ligo

Ligo, Centra voor Basiseducatie vzw is een overkoepelende belangenorganisatie van 13 Ligo-centra binnen Vlaanderen en Brussel. Deze centra organiseren cursussen en opleidingen voor volwassenen, zoals lessen Nederlands of vakken voor een middelbaar diploma. Ligo trekt het aanbod ook binnen in gevangenissen. Simon Uyttendaele is lesgever in het centrum Ligo Gent-Meetjesland-Leieland en geeft les in de gevangenis van Gent. In onderstaand artikel deelt hij zijn ervaring.

Je kan het hele artikel ook lezen op de [site van Ligo](#).

Les in de gevangenis

Een licht gevoel van stress overvalt me telkens als ik me klaarmaak om les te gaan geven in de gevangenis van Gent aan de Nieuwewandeling. Ook als is het zo dichtbij, er ligt nog een hele weg voor mij voordat ik mijn cursisten kan verwelkomen in het klaslokaal. Ik moet me voorbij de wachtrij van bezoekers wurmen, vriendelijk knikken naar de bewakers terwijl ik mijn laptop laat controleren en doorheen de metaaldetector stap, een teken doen naar een andere bewaker om de zware poort te openen of wachten omdat er gedetineerden worden binnengeleid, en dan is er nog de getraliede poort die voor mij moet worden geopend.

Als ik eindelijk binnen ben, maakt de stress vaak plaats voor tristesse. Dit is geen aangename plaats, alles voelt bedrukt aan en niemand wil hier zijn. Gelukkig verandert alles zodra de cursisten binnendruppelen in de les. Een vuistje, een vriendelijke begroeting ... er is onmiddellijk een ongedwongen sfeer. Ik probeer geen vooroordelen te vormen over cursisten of te denken aan de eventuele misdrijven die hen hier hebben gebracht. Dat vraagt niet veel moeite. In deze module zie ik stuk voor stuk aangename mensen die met voldoende respect naar elkaar luisteren.

We spreken deze les over sociale woningen en allerlei premies die je kunnen ondersteunen bij de betaling van je huur. Sommige cursisten weten er meer over dan ik. Als ervaringsexpert delen ze heel graag hun mening en zo leren de cursisten van elkaar. Andere cursisten zijn duidelijk minder geïnteresseerd in het onderwerp. Zij zijn hier vooral om in een rustige omgeving wat

te luisteren, praten of om een oude kennis uit de vrouwen- of mannenafdeling te ontmoeten.

De meerderheid lijkt wel oprecht blij te zijn dat ze hier even terecht kunnen, weg uit de cel. Ze zijn leergierig of praatgraag, een enkeling is wat schuchter maar steeds met een geboeide blik. Sommigen blijven helaas sceptisch of kunnen geen drie uur stilzitten. Misschien is het goed dat ze een week later de dagelijkse wandeling verkiezen boven een stoel in het klaslokaal. Ook enthousiaste cursisten verdwijnen soms te snel uit de les. De Gentse gevangenis is immers een arresthuis en na hun proces worden de gedetineerden vaak overgeplaatst of als ze geluk hebben, vrijgelaten.

Uiteraard doen gedetineerden soms beklag over hun situatie. Je kan de realiteit nu eenmaal niet uit het oog verliezen. Sommige cursisten zullen de tips die ik meegeef in de les helaas niet snel in hun dagelijkse leven kunnen toepassen. Ik geef toe dat het soms moeilijk is om hen gerust te stellen of hun vragen te beantwoorden als er weinig korte- of langetermijnperspectief is. Het zijn zeker niet allemaal vogels voor de kat, maar sommigen zullen het moeilijk hebben om vol vertrouwen de vleugels uit te slaan en een gerespecteerde plaats te vinden in de wereld. Lesgeven in de gevangenis geeft veel voldoening, maar soms voel je je ook machteloos.

Wim Lesgever Ligo en verantwoordelijke buddy- werking Sint-Gillis

Wim werkt al 24 jaar bij Ligo, Centrum voor Basiseducatie Brusselleer. Hij geeft les in de gevangenis van Vorst en Sint-Gillis en biedt twee modules aan binnen het NT1-onderwijs, dat zich richt op personen met Nederlands als moedertaal. De eerste cursus is een atelierwerking 'lezen en schrijven' voor kortgeschoolde mensen met lees- en schrijfmoeilijkheden. In de tweede cursus, 'communicatie en assertiviteit', wordt gewerkt aan verbale en non-verbale communicatie, actief luisteren, opkomen voor jezelf en positief agressief leren zijn.

In samenspraak met de directie en onderwijscoördinatoren Marleen en Lotte, startte de gevangenis van Sint-Gillis vorig jaar met een piloot-buddyproject. Oudere gedetineerden krijgen een korte opleiding om nieuwe gedetineerden zo goed mogelijk te onthalen en wegwijs te maken. Het buddyproject staat nog in zijn kinderschoenen, maar moet in de nieuwe gevangenis van Haren professioneel kunnen worden ingekanteld in de nieuwe onthaalwerking.

Buddyproject: sociale en communicatieve vaardigheden verbeteren

Tijdens de opleiding van de buddy's besteedt Wim aandacht aan de sociale en communicatieve vaardigheden van de deelnemers. Zo leren de deelnemers bijvoorbeeld op een assertieve manier *nee* zeggen in plaats van op een agres-

sieve manier. Daarnaast leren ze ook andere vaardigheden die helpen bij hun persoonlijke en sociale ontwikkeling, zoals zelfredzaamheid, zelfvertrouwen, leren omgaan met feedback en actief luisteren.

"De uiteindelijke bedoeling is ook dat die mensen sterker naar buiten gaan dan dat ze binnengekomen zijn en dat wij met zijn allen die buiten zijn daardoor ook minder schade oplopen. Want dat hangt gewoon samen."

Het idee voor het buddyproject was al van voor de coronacrisis aan het rijpen. Maar omdat er door de coronamaatregelen geen groepsaanbod kon doorgaan in de gevangenis van Sint-Gillis, schakelde Wim over op één-op-één gesprekken met kandidaat-buddy's. Tijdens die gesprekken bekijken ze samen welke vaardigheden de buddy al heeft verworven, en welke minder of nog niet. Op die manier wordt met elke gedetineerde een op maat gemaakte cursus samengesteld. Een aantal onderwerpen hebben een vaste plek in elke cursus: rust en kalmte bewaren, constructief omgaan met feedback, verbale en non-verbale communicatie inzetten en actieve luistervaardigheden. Het doel is om kandidaat-buddy's op te leiden om onthaalgesprekken te kunnen voeren met nieuwkomers.

Als Wim inschat dat een kandidaat-buddy er klaar voor is, voert die een onthaalgesprek met een gedetineerde die voor de eerste keer in de gevangenis komt. Tijdens dit gesprek is Wim op de achtergrond aanwezig. Na het gesprek overlappen de buddy en Wim wat er goed is gegaan en waar nog aan gewerkt kan worden. Op die manier kunnen de buddy's zelf reflecteren en bijleren.

De motivatie voor het buddyproject is groot. De buddy's die de opleiding hebben doorlopen, zijn super enthousiast en kunnen niet wachten om hun informatie te delen met nieuwkomers. De meesten onder hen zitten niet voor de eerste keer in detentie, waardoor ze het systeem door en door kennen. Het valt ook op dat de buddy's na verloop van tijd zelf een soort vertrouwenspersoon worden voor de penitentiaire bewakingsassistenten.

Doorlopend groepsaanbod met een officieel certificaat, en nog andere dromen

Momenteel verloopt de training van kandidaatbuddy's via één-op-één sessies. Zodra de mogelijkheid zich ertoe aandient, komen er

groepsessies. Op die manier kunnen er immers interessante en leerrijke discussies en uitwisselingen ontstaan tussen de verschillende kandidaatbuddy's en wordt er effectief ingezet op peer-to-peer leren.

Daarnaast ziet Wim mogelijkheden om creatieve methodieken in te zetten tijdens de training van de kandidaatbuddy's, bijvoorbeeld met technieken uit het 'Theatre of the oppressed' van Augusto Boal. Een specifieke vorm van dit theaterwerk staat hier ook bekend als 'forum-theater', een manier van leren die via dramatische werkvormen mensen weerbaarder maakt. Concreet spelen mensen een probleem na. De mensen in het publiek kunnen ingrijpen en meespelen op het toneel als de mensen op het toneel vastzitten met het probleem. Het probleem en de oplossing worden besproken en dezelfde scène wordt opnieuw gespeeld. Zo ontstaat er een constante afwisseling tussen anderen en jezelf observeren en werken aan een oplossing en leren mensen dat er telkens verschillende oplossingen mogelijk zijn. Deze techniek zet in op zelfredzaamheid, zelfinzicht en zelfvertrouwen.

Daarnaast denken de onderwijscoördinatoren Marleen en Lotte, de directie en Wim verder na over uitbreiding van het buddy-project, bijvoorbeeld door meer dan één onthaalgesprek te organiseren en te komen tot een soort peter- of meterschap, of door onthaalgesprekken tijdens de zomervakantie te organiseren, de opleiding officieel te certificeren, detentiebegeleiders inzetten als extra buddy etc. We blijven dromen, maar tegelijk houden we beide voeten op de grond. Vooruitgang in de wereld van het onderwijs in de gevangenis verloopt altijd met babystapjes.

Nood aan *safe spaces*: een veilige en stimulerende omgeving om te kunnen groeien

Wim is een geëngageerde, gepassioneerde lesgever. Hij ziet educatie als een katalysator om de detentieperiode nuttig in te vullen en om te werken aan persoonlijke ontwikkeling. Natuurlijk is iedereen anders. Iedereen heeft andere leernoden en -vragen en het is de job van de betrokken medewerkers om een aanbod op maat uit te werken voor iedereen, en dat iedereen ervan overtuigt dat het hem sterker, beter en vollediger maakt.

"Het is zoals met een nieuw plantje. Je steekt dat in de grond, maar je kan niet verwachten dat het

groeit als je het niet regelmatig water geeft, of in de zon zet. Zo werkt dat ook met mensen."

Het zelfvertrouwen van gedetineerden moet aangesterkt worden tijdens detentie, want enkel zo zullen ze investeren in hun zelfontwikkeling. Dat gebeurt volgens Wim niet enkel door lesgevers, maar ook door penitentiaire bewakingsassistenten. We mogen het belang van een veilige, stimulerende omgeving voor het groeiproces in detentie niet onderschatten. Er is genoeg expertise opgebouwd over een goede leeromgeving. Het onderwijs past deze expertise al toe op educatie buiten de gevangensmuren, maar dit zou eigenlijk doorgetrokken moeten worden binnen de muren, zeker volgens het normaliseringsprincipe: wat buiten de muren kan en mag, moet ook binnen de muren kunnen en mogen.

*Vicky
Lesgever CVO
Antwerpen en vrijwilliger
centrale examencommissie*

Vicky heeft een 15-tal jaar leservaring in de gevangenis van Antwerpen. Tussen 2006 en juni 2022 verzorgde ze daar Nederlandse les aan anderstaligen (NT2). Doorheen de jaren gaf ze zowel les aan de beginnende klas als aan de hogere niveaus. Sinds kort is ze gestopt met lesgeven in detentie, omdat de combinatie met haar andere job als lector aan de AP Hogeschool te moeilijk werd. Omdat leren in detentie haar blijft prikkelen, is Vicky sinds september gestart als vrijwilliger. Zij is nu toezichter bij de examens van de centrale examencommissie die gedetineerden in de gevangenis kunnen afleggen.

Cursus Nederlands op maat van de gevangenis Omdat het bij de hogere niveaus van Nederlands vaak onmogelijk is om voldoende cursisten van hetzelfde niveau te vinden om een volledige klas te vullen, biedt de gevangenis van Antwerpen Nederlands aan als een soort graadklas. Mensen met een verschillend niveau zitten samen in hetzelfde lokaal. Klassikaal lesgeven is dan niet evident. CVO Antwerpen heeft wel heel wat ervaring met afstandsonderwijs. Het digitaal lesmateriaal dat daarvoor werd ontwikkeld kon ook in de gevangenis worden ingezet. Geen traditionele lessen, maar eerder begeleid zelfstandig studeren met behulp van online lesmateriaal. Voor de mondelinge oefeningen doen cursisten in kleinere groepjes spreekoefeningen en werken ze met draaikaartjes. De lesgever treedt op als een coach die de cursisten helpt bij hun leerproces.

Net als bij NT2-lessen buiten de gevangenis, wordt er tijdens de les enkel Nederlands gesproken. Voor mensen die daar niet mee vertrouwd zijn, lijkt dat soms vreemd. Maar kinderen leren ook Nederlands zonder een extra taal als ondersteuning. Bij het beginnersniveau maakt de leerkracht vaak gebruik van afbeeldingen en filmpjes en uiteraard komt er het nodige handen- en voetenwerk aan te pas.

Op het einde van elke cursus leggen de cursisten een examen af. Zijn ze geslaagd, dan krijgen ze exact hetzelfde attest als iemand buiten de muren. Op het attest staan hun gegevens, de gegevens van de school, hun score en het behaalde niveau. Dat de cursus werd gevolgd in de gevangenis, staat niet op het attest vermeld. Zijn ze niet geslaagd, dan krijgen ze een attest van deelname.

Op dit moment wordt er in de gevangenis telkens slechts de helft van de cursus buiten de muren aangeboden. In de meeste CVO's bestaan de cursussen uit 2 modules van 60 lestijden, vaak een combinatie van een mondeling en een schriftelijk gedeelte. In de gevangenis van Antwerpen worden die twee delen apart aangeboden. De gevangenis van Antwerpen is een arresthuis. Daarom zitten er beklagden die nog niet weten wat hun vonnis of straf zal zijn en is er een groot verloop van gedetineerden. Om te vermijden dat ze het einde van de cursus niet halen omwille van een transfer of vrijlating, worden er op dit moment enkel modules van 60 lestijden aangeboden en kunnen cursisten al na 2 maanden examen doen. Verblijven ze na die 2 maanden nog steeds in de gevangenis, dan kunnen ze ook het tweede deel volgen.

Online toegang versterkt leren in detentie

Vicky is heel trots op de opstart van het Open Leercentrum, waar lessen worden aangeboden voor een aantal vakken van het tweedekansonderwijs, naast de graadklas NT2. Het grote voordeel van deze lessen ten opzichte van een deelname aan de examens van de centrale examencommissie, is de extra begeleiding. Gedetineerden die zelfstandig studeren een brug te ver vinden, kunnen hier onder begeleiding van een leraar een aantal vakken van het diploma secundair onderwijs behalen. Leren in het Open Leercentrum verloopt bovendien in een elektronische leeromgeving, waardoor gedetineerden ook hun digitale vaardigheden kunnen bijschaven. Door de komst van het Open Leercentrum werd ook het cursusaanbod in de gevangenis

groter. Zo konden gedetineerden door de jaren heen wiskunde, Frans, Engels en ICT volgen.

Een andere grote en meer recente ontwikkeling is de toegang tot het internet voor de leerkrachten. Dat schept extra mogelijkheden voor de lessen NT2. De betekenis van een nieuw woord dat cursisten niet meteen begrijpen, kan de leraar snel verduidelijken door een afbeelding. Het internet staat vol afbeeldingen en filmpjes, die vaak meer zeggen dan een hele hoop woorden. Bovendien kunnen leerkrachten dankzij het internet heel wat online lesmateriaal gebruiken. Het is een grote stap vooruit.

Nood aan meer aanbod en een degelijke studieruimte

Hoewel Vicky heel realistisch is over de mogelijkheden, zou ze graag een nog ruimer aanbod zien. In de ideale wereld hebben mensen in detentie dezelfde opleidingsmogelijkheden als mensen in de vrije maatschappij. Afstandsonderwijs reikt al veel mogelijkheden aan, maar toch bieden heel wat onderwijsinstellingen, zoals universiteiten en hogescholen, weinig tot geen opleidingen aan in volledig afstandsonderwijs. Bovendien is niet elke student gemaakt om online lesmateriaal zelfstandig door te nemen.

Verder ontbreekt er een degelijke studieruimte voor de cursisten/studenten. Zo vertelde Vicky over een getuigenis van een van de deelnemers aan de examens van de centrale examencommissie:

“Het is echt niet te doen, ik kan mij niet concentreren wanneer mijn celgenoten er zijn. Maar ik heb het nu wel gevonden. Ik studeer 's nachts. Dan laten mijn celgenoten mij met rust, dan is de tafel vrij en dan studeer ik met het licht van de tv.”

Het is meer dan logisch dat mensen niet goed kunnen studeren in die omstandigheden en Vicky zou het dan ook fijn vinden als daar een oplossing voor wordt gezocht.

Dankbaarheid, maar ook een kritische blik

Vicky gaf enorm graag les in detentie. Ze haalde er soms meer voldoening uit dan lesgeven in de vrije samenleving. De mensen zijn zo dankbaar dat je hen een kans geeft om te leren, waardoor ze je ook zo goed als elke keer bedanken na de les. Vooral de proclamatie is een prachtig mo-

ment. De trots waarmee ze een certificaat in ontvangst nemen, vindt Vicky enorm mooi om te zien.

“Er zijn heel wat mensen die nog niet veel succesverhalen hebben gehad, en dan is dit hun eerste succeservaring. En dan beseffen ze dat ze wel iets kunnen.”

Vicky blijft ook kritisch kijken naar het concept van gevangenisstraffen. Opsluiting alleen is niet de oplossing. Onderwijs kan wel een belangrijk middel zijn om gedetineerden te laten groeien. De samenleving moet begrijpen dat louter iemand uitsluiten niet altijd kan vermijden dat een persoon hervalt.

Kristoff Dienst Digitalisering in Detentie

Kristoff is directeur van ICT en van de Dienst Digitalisering Detentie (DDD) van de Federale Overheidsdienst Justitie, directoraat-generaal Penitentiaire Inrichtingen (DG EPI). De Dienst Digitalisering Detentie werd opgericht in 2020 als onderdeel van het veranderingstraject in het Belgische gevangeniswezen. Het doel van de DDD is om een (digitale) brug te maken tussen gevangenis en de samenleving, zodat mensen in detentie de kans krijgen om mee te zijn met de digitalisering. Kristoff benoemt de mogelijkheden tot digitalisering als volgt:

“Voor mij gaat digitalisering in detentie namelijk over het ‘through the gate’-principe, dat maakt dat in een ideale situatie de open maatschappij op een veilige manier digitaal kan werken of communiceren met de detentiesfeer en omgekeerd.”

Lesgevers kunnen eindelijk online in de gevangenis

Sinds de opstart van de Dienst Digitalisering in Detentie werden enkele veranderingen gerealiseerd. Zo kunnen lesgevers tegenwoordig in de gevangenis digitaal connecteren met de buitenwereld. Dat lijkt vanzelfsprekend voor iemand in de vrije samenleving, maar tot voordien werd elke vorm van verbinding met de buitenwereld gezien als een gevaar voor de veiligheid. De Dienst Digitalisering Detentie heeft in elke gevangenis gezorgd voor ADSL en ADSLX-lijnen, laptops met simkaart, maar ook voor de mogelijkheid om met 4G-sticks te werken. Dat geeft veel mogelijkheden op vlak van lesgeven

in detentie. Hoewel de infrastructuur wordt voorzien, moeten de hulp- en dienstverleners in elke gevangenis wel hun eigen internetabonnementen regelen.

Recht op toegang tot online leerplatformen

Voor gedetineerden was toegang tot internet lang onbespreekbaar omwille van mogelijke gevaren dat het met zich kan meebrengen. Toch stelt Kristoff dat er beetje bij beetje een beveiligde internetomgeving gecreëerd wordt binnen detentie. Hoewel er grote verschillen bestaan tussen gevangenis, hebben gedetineerden in bepaalde gevangenis (bijvoorbeeld de Centrale gevangenis van Leuven of de gevangenis van Antwerpen) beperkte toegang tot internet in gecontroleerde omgeving onder begeleiding van een lesgever of een leerloopbaanbegeleider.

Daarbuiten mogen gedetineerden normaal gezien geen internet hebben, maar er zijn wel uitzonderingen. Een concreet voorbeeld over de verschuiving richting een beveiligde internetomgeving voor gedetineerden, zijn 6 gedetineerden uit de gevangenis van Leuven-Centraal die in 2021 via de rechter hun recht afdwongen op universitair onderwijs. Dat heeft ertoe geleid dat ze personen konden starten aan een universitaire opleiding en toegang gekregen tot Toledo, het online leerplatform van de Katholieke Universiteit Leuven.

Naar een dienstenplatform voor gedetineerden in elke gevangenis

Daarnaast is het grootste DDD-project dat anno 2022 op de agenda staat de installatie van een dienstenplatform in gevangenis. Een dienstenplatform geeft elke gedetineerde de kans om digitaal over bepaalde services te beschikken. Zo zouden gedetineerden onder meer digitaal toegang hebben tot lesmateriaal en tot een beperkt aantal websites vanop cel. Het realiseert meer dan enkel leren en zal ook gebruikt kunnen worden door het personeel. Hun werk zal zowel operationeel als technisch vlakmakelijker worden. Volledig open internet zonder beperkingen op de websites die gedetineerden kunnen bezoeken, zal er volgens Kristoff nooit komen aangezien veiligheid blijft primeren.

“Leren in detentie voor mij is de kans om mensen na vrijlating uit die detentiesfeer te houden.”

Kristoff ziet leren als de manier bij uitstek om mensen kansen te geven om zichzelf ontwikkelen. Centraal in het leerproces is volgens hem competenties ontwikkelen die nodig zijn om te re-integreren in de maatschappij. Herval vermijden is voor hem het doel, maar is niet vanzelfsprekend. Kristoff is van mening dat leren in de gevangenis op een gelijkaardige manier moet verlopen als leren in de vrije samenleving. Dat houdt volgens hem in dat mensen dezelfde kansen moeten krijgen en dezelfde opleidingen moeten kunnen volgen, zoals regulier onderwijs, universiteitsopleidingen of beroepsopleidingen.

Nog geen gelijkwaardige leeransen als in de vrije samenleving

Momenteel ziet hij een verschuiving waarbij men meer kansen wil bieden om te leren tijdens detentie door een groter aanbod te creëren. Toch is er nog een weg af te leggen om tot gelijkwaardige leeransen te komen zoals in de vrije samenleving. Volgens Kristoff speelt digitalisering hierbij ook een belangrijke rol. Momenteel worden er heel wat middelen vrij gemaakt voor digitalisering in detentie te verwezenlijken, maar volgens Kristoff is geld alleen niet voldoende. Ook de inzet van gemotiveerde personen mag niet ontbreken.

Droom: elke persoon kan in elke gevangenis een studie naar keuze volgen

Kristoff droomt van de mogelijkheid om ooit alle diensten die in de buitenwereld aanwezig zijn, op aanvraag en met toestemming, beschikbaar te maken via een digitaal dienstenplatform in de gevangenis. Daarmee zouden gedetineerden online lessen kunnen volgen en examens kunnen afleggen, en mits toestemming zelfs op cel. Lessen volgen en examens afleggen is momenteel enkel nog mogelijk in leslokalen onder begeleiding. Het finale doel is dat elke persoon in de gevangenis, met de nodige validering, motivering, argumentatie en goedkeuring, een studie naar keuze kan volgen.

Nood aan digitalisering van onze gevangenis

“Je komt in een offlinewereld, alles is analoog, er is niets digitaal. Maar hoe kan je zo mensen voorbereiden om terug naar de maatschappij te gaan, waarbij de gsm één van de belangrijkste dingen is?”
(Aurelia)

Aurelia

Onderwijscoördinator Vocvo

In 2019 is Aurelia gestart als onderwijscoördinator bij het Vlaams ondersteuningscentrum voor het volwassenonderwijs (Vocvo). Momenteel werkt ze in de gevangenissen van Ruislede en Brugge, waar ze het onderwijsaanbod organiseert. Ze werkt samen met onderwijsaanbieders uit de vrije samenleving om cursussen en opleidingen aan te bieden binnen de muren.

De gevangenis in Ruislede is een penitentiaal landbouwcentrum waar gedetineerden zonder vluchtgevaar samenleven in een kleinschalig open regime. Het biedt plaats aan 56 mannelijke gedetineerden en 4 plaatsen beperkte detentie (= deze gedetineerden mogen overdag de gevangenis verlaten). De gedetineerden die hier verblijven worden verondersteld te werken in het landbouwcentrum, maar daarnaast is er ook ruimte om opleidingen te volgen.

Sinds kort werkt Aurelia ook in de gevangenis van Brugge. Dat is een van de grootste gevangenissen van België en biedt plaats aan zowel beklaagden als veroordeelden. Daarom is er een groot verloop van gedetineerden, aangezien de meesten nog in afwachting zijn van hun proces.

Leren in detentie als stap richting re-integratie

“Onderwijs in de gevangenis is heel belangrijk. Het is meer dan leren. Het is leren functioneren in groep, sociale skills, groepsdynamica, zelfontwikkeling, etc.”

Aurelia benadrukt het belang van onderwijs tijdens detentie, bijvoorbeeld om een middelbaar diploma te behalen of om een nieuwe taal te leren. Volgens haar biedt onderwijs niet enkel theoretische kennis, maar biedt het eveneens de mogelijkheid aan mensen in detentie om zichzelf verder te ontplooiën, om te groeien en vaardigheden bij te leren. Aurelia benoemt dit als een stap richting re-integratie in de samenleving, waarbij gedetineerden zich voorbereiden op het leven na hun gevangenisstraf. Een diploma verhoogt de kansen op de arbeidsmarkt. Een job biedt op zijn beurt structuur en een inkomen, wat voor stabiliteit kan zorgen.

“Sommigen zijn veel meer gebaat met sport, sommigen hebben iets meer aan culturele activiteiten. Maar heel veel mensen hebben ook een leer-vraag.”

Aurelia onderstreept de noodzaak aan sport of culturele activiteiten in de gevangenis. Elke gedetineerde is anders. Onderwijs is niet voor iedereen een behoefte. Bovendien kiezen mensen in detentie sneller om te werken in de gevangenis dan voor een opleiding, omdat ze zo een beetje geld kunnen verdienen. Om opleidingen te promoten zijn er opleidingstoelages gekomen voor gedetineerden. Toch blijft de verdienste voor werken in detentie hoger. Sommige mensen kiezen voor werk omdat ze het geld kunnen gebruiken, terwijl ze eigenlijk graag een studie willen volgen.

De organisatie van het leeraanbod tijdens detentie

Iedereen met een leervraag in detentie kan naar Aurelia gaan, die als onderwijscoördinator onderzoekt wat de mogelijkheden zijn om tegemoet te komen aan deze leerwensen. Maar vaak maakt de detentiecontext het moeilijk of zelfs onmogelijk om aan alle leerwensen te voldoen. Het aanbod in de gevangenis van Brugge en Ruislede is immers een groepsaanbod, waardoor Aurelia niet kan inspelen op alle individuele noden. Toch probeert ze gedetineerden met een specifieke leervraag door te sturen naar andere instanties die hen individueel kunnen verder helpen, zoals het Learning Inside Out-project met leerloopbaanbegeleiders.

Aanbod verschilt van gevangenis tot gevangenis

Samen met aanbieders van opleidingen stelt Aurelia het leeraanbod op. Ze houden daarbij

rekening met de infrastructuur van de gevangenis en de gevangenispopulatie. In Ruislede is bijvoorbeeld iedereen Nederlandstalig, wat het opstellen van een leeraanbod vergemakkelijkt. De gevangenispopulatie van Brugge is slechts voor de helft Nederlandstalig. Daar is het essentieel om anderstaligen niet te vergeten in het leeraanbod. Bovendien kijkt Aurelia naar knelpuntberoepen in de vrije samenleving om de tewerkstellingskansen na detentie te verhogen.

In Brugge is er een gevarieerd leeraanbod met onder andere beroepsopleidingen en tweedekansonderwijs. Er zijn modules geletterdheid, leren leren, een naaiopleiding, een kokopleiding, etc. In Ruislede is het leeraanbod anders. Mensen die verblijven in Ruislede zitten voornamelijk aan het einde van hun straf. Daarom richt het leeraanbod zich op voorbereidingen voor de arbeidsmarkt, met een grote nadruk op beroepsopleidingen, zoals de opleidingen heftruck, hoogwerker, Veiligheid, Gezondheid en Milieu (VGM), Checklist Aannemers en theoretisch rijbewijs.

Heftruck en theoretisch rijbewijs zijn populair

Aurelia merkt op dat er twee cursussen heel geliefd zijn in Ruislede, namelijk de opleiding Heftruckoperator en de cursus theoretisch rijbewijs B. Ze hecht veel waarde aan deze cursussen, omdat ze ziet dat ze een positieve invloed hebben op de personen die deze cursussen volgden.

Veel mensen in detentie hebben geen rijbewijs B of hebben een rijverbod. Via de cursus rijbewijs B kunnen ze hun theoretisch rijbewijs (opnieuw) behalen in de gevangenis. Eenmaal gedetineerden vrijkomen, hebben velen van hen een rijbewijs nodig in de vrije samenleving, bijvoorbeeld om met de auto naar hun werk te gaan. Bovendien kunnen leerkrachten via deze cursus ook ander leernoden detecteren. Zo kunnen ze moeilijkheden met lezen of schrijven opmerken, en kunnen ze de gedetineerde doorverwijzen naar de juiste cursus om daarmee aan de slag te gaan.

De opleiding Heftruck duurt een week. De cursisten krijgen elke dag les en krijgen aan het einde van de week een heftruckattest. Dat is een vereiste bij veel werkgevers om aan te tonen dat iemand veilig met een heftruck kan rijden. Het attest is levenslang geldig en versterkt hun positie op de arbeidsmarkt.

Hoe kan re-integratie in een digitale samenleving, na jaren afzondering van digitale tools

Volgens Aurelia zijn er op vlak van digitalisering nog veel groeimogelijkheden. De gevangenis is grotendeels een offlinewereld. Dat lijkt haast ondenkbaar, aangezien de vrije samenleving enorm digitaal is. De coronacrisis heeft daar wel wat verandering in kunnen brengen. Zo vond er voor het eerst digitaal bezoek plaats. Toch is het volle potentieel van digitalisering in detentie nog niet bereikt. Hoe kunnen we verwachten dat personen in detentie zonder digitale skills kunnen re-integreren in onze digitale samenleving?

“Je komt in een offlinewereld, alles is analoog, er is niets digitaal. Maar hoe kan je mensen voorbereiden om terug naar de maatschappij te gaan, waarbij de gsm één van de belangrijkste dingen is?”

Meike en Leen Leefcoach en coördinator Transitiehuis Mechelen

Meike en Leen werken beiden in het Transitiehuis van Mechelen. Meike is er leefcoach en ondersteunt en motiveert bewoners die in het huis verblijven. Leen is coördinator en neemt de eindverantwoordelijkheid en de leiding van het coachteam op zich. Ze onderhoudt bovendien de netwerkrelaties van het Transitiehuis, bijvoorbeeld met Justitie en de Psychosociale dienst (PSD).

Het Transitiehuis, of spreken we eerder van een co-housing?

In 2019 werd het Transitiehuis in Mechelen opgericht. Het is voorlopig het enige Transitiehuis in Vlaanderen en er kunnen 15 gedetineerden verblijven. Omdat het Transitiehuis actief aan de slag gaat met gedetineerden voor hun re-integratie in de maatschappij, noemen ze hen deelnemers of bewoners. Zo wordt hun persoonlijkheid niet gereduceerd tot hun eerder gepleegd misdrijf. Het gaat om een groep van 15 mannen die met elkaar samenleven en van elkaar leren.

De kleinschaligheid van het Transitiehuis laat een heel persoonlijke en intensieve begeleiding toe. Vooraleer de bewoners mogen binnenstappen in dit model, maar ook gedurende hun verblijf, moeten ze hun motivatie blijven aantonen. Ze moeten zich houden aan de afspraken en moeten verantwoordelijkheid opnemen.

Ze krijgen het vertrouwen van medewerkers van het Transitiehuis:

“Ik denk ook doordat je vertrouwen geeft aan iemand, dat je die persoon ook het zelfvertrouwen geeft en hen doet geloven dat ze iets kunnen.”

Dat betekent niet dat het vertrouwen oneindig is. Als het vertrouwen geschonden wordt, is het de verantwoordelijkheid van de bewoner om het te herstellen. Het conflict moet opgelost worden en de coaches zullen daarvoor aan de slag gaan met de deelnemer, maar de motivatie moet er zijn bij de deelnemer om er iets aan te doen. Daarbij stapt het Transitiehuis af van het concept van sanctie en tucht. Ze zetten eerder in op een herstelgerichte visie. Meike duidt hierbij op het belang van leren uit conflicten in het Transitiehuis, aangezien bewoners die kennis ook kunnen meenemen naar hun andere relaties, hun werkomgeving, enzovoort.

Toch is er ook controle vanuit het Transitiehuis. Bewoners mogen enkel naar buiten wanneer ze dat hebben aangevraagd en wanneer er een heel specifieke reden voor is. Altijd is zo een reden gelinkt aan hun re-integratie. Het kan zijn voor een opleiding, werk, sport of hun sociaal netwerk. De deelnemers begrijpen dat die controle komt vanuit een zorg. Ze beseffen dat er ook moet gecontroleerd worden waar ze effectief geweest zijn, waardoor het ook veel minder overkomt als controle.

Leren in het samenleven in het Transitiehuis

Meike beschrijft leren als ‘leren om op eigen benen te staan’. Dat is enkel mogelijk in een stabiele omgeving waar bewoners de ruimte krijgen om te groeien, mits ondersteuning en aanmoediging van anderen. Ruimte, ondersteuning en aanmoediging zorgen ervoor dat bewoners zich goed in hun vel kunnen voelen. Leen sluit

zich hierbij aan. Ze ziet een gevangenisstraf als een kans waarin individuen zichzelf kunnen ontwikkelen. Wel stelt ze dat een reguliere gevangeniscontext hiervoor eigenlijk geen goede omgeving is. Net het leeraspect dat zo aanwezig is in het Transitiehuis, biedt bewoners de ruimte om te groeien:

“Eens je een stimulerende omgeving hebt gecreëerd komt dat levenslang leren automatisch. Leren zit in alles. Ook in samenleven met anderen, in het leren van compromissen te sluiten, verdraagzaam te zijn.”

Zowel Meike als Leen zien leren als de essentie van het leven om te groeien als mens en om in te zetten op de toekomst. Het Transitiehuis zorgt ervoor dat bewoners zichzelf beter leren kennen en hun talenten en mogelijkheden ontdekken. Het stimuleert bewoners om in zichzelf te geloven. In dit groeiproces spelen verschillende coaches een belangrijke rol. Maar niet alleen de coaches stimuleren en ondersteunen het groeiproces van de bewoners. Ook bewoners onderling vragen hulp aan elkaar, bieden elkaar een luisterend oor ... In het Transitiehuis is er ook ruimte om fouten te maken, want net zo kunnen mensen veel leren:

“Leren en groeien is geen lineair gegeven. Je moet ook kunnen falen, fouten maken, op uw gezicht gaan. En dan altijd kunnen terugkeren naar een omgeving die zegt: het is niet erg, maar wat heb je eruit geleerd?”

Deelnemersvergadering, PLATfOrm en opleidingen buitenshuis

Binnen het Transitiehuis zijn er verschillende leermogelijkheden. Zo komen alle bewoners om de 2 weken samen op de deelnemersvergadering. Soms bespreken ze wat er goed loopt, wat er beter zou kunnen ... Andere keren worden er cursussen gegeven. Onlangs kwam iemand uitleg geven over inkomen, gevolgd door een quiz. Een ander moment was er een cursus over communicatie en conflicthantering.

Naast de deelnemersvergaderingen organiseren de leef- en krachtcoaches om de twee weken het PLATfOrm, een krachtgerichte workshop voor en door bewoners. Tijdens dit moment deelt een van de bewoners zijn talent met de rest van de groep. Zo gaf iemand een EHBO-cursus of leerde iemand de anderen origami vouwen. Dit moment is niet alleen goed om bij te leren voor de deelnemers, maar het is

ook een moment waarbij een bewoner zijn talent ontdekt, toont en deelt. Meike en Leen vertelden dat vele bewoners denken dat ze geen talenten hebben. Het is mooi om te zien hoe ze groeien en hoe ze zichzelf meer ontdekken.

Bewoners kunnen ook een opleiding volgen buiten het Transitiehuis. Toch merken Meike en Leen dat niet veel mannen dat proberen. De meeste bewoners hebben schulden af te betalen, waardoor ze er sneller voor kiezen om ergens te gaan werken in plaats van een voltijdse opleiding te volgen. Er zijn wel enkele mannen die naast hun job nog een opleiding volgen. Zo volgt iemand een opleiding houtbewerking door een dag in het weekend te werken, zodat hij een dag in de week vrij heeft voor de opleiding. Op die manier kan hij geld verdienen, maar werkt hij ook toe naar een job die hij op lange termijn graag wil doen. Iemand anders volgt een opleiding tot industrieel schilder. Het is een opleiding van maar 5 weken, wat het voor hem financieel haalbaar maakt.

Wat willen we bereiken met onze gedetineerden?

Leen duidt op het belang van de vraag wat we willen bereiken met onze gedetineerden. In de publieke opinie heerst er vaak veel kwaadheid, boosheid, verwardheid over gedetineerden Veel mensen willen een repressief optreden aanzien van mensen die feiten plegen. Maar volgens Leen is het belangrijk om na te denken over:

“Willen we gestresseerde, ongelukkige mensen terugsturen in de maatschappij?”

Leen meent dat mensen inderdaad moeten gestraft worden voor de misdrijven die ze plegen. Maar misschien moeten onze eigen gevoelens van kwaadheid en wraak wijken voor het doel dat we willen bereiken, namelijk ervoor zorgen dat die mensen leren om zichzelf te ontdekken, hun talenten te ontwikkelen en een groeiproces door te maken. Meike voegde daaraan toe dat het allemaal samenhangt met een menselijke omgang:

“Als we hen menselijk behandelen, dan brengt dat op lange termijn nog veel meer teweeg.”

Sarah en Lies Consulentes gevangenisbibliotheek

Lies en Sarah zijn bibliotheekmedewerkers in een gevangenisbibliotheek.

Lies is al drie jaar consulente van de gevangenisbibliotheek van Gent. Zij staat in voor de aankoop van de collectie, ondersteunt de fatiken, organiseert activiteiten en werkt samen met de andere collega's van de hulp- en dienstverlening in de gevangenis. De fatiken verzorgen de uitleendienst in de gevangenisbibliotheek. Een vaste penitentiair beambte staat in voor de veiligheid. De gevangenisbibliotheek maakt deel uit van Bibliotheek De Krook, de hoofdbibliotheek van Gent.

Sarah is sinds 2015 bibliotheekmedewerker bij de gevangenisbibliotheek van Sint-Gillis. Zij ondersteunt de gedetineerde bibliotheekmedewerkers en een groep vrijwilligers die komt helpen in de gevangenisbibliotheek. Ze is verantwoordelijk voor de collectievorming en organiseert leesbevorderende activiteiten voor gedetineerden.

Bib opent de blik op de wereld

Lies en Sarah zien de bibliotheek als een belangrijk onderdeel van leren. Gedetineerden krijgen in de bib de kans om bij te leren door boeken te lezen. Ze kunnen zo hun kennis verrijken, maar ook leren ontspannen.

“Na een tijdje in de gevangenis vernauwt je blik; dat is onvermijdelijk. Een bib kan die blik terug doen opengaan. Ze kunnen de wereld terug ontdekken.”(Sarah)

Lies ziet de bibliotheek ook als een belangrijke schakel binnen de hulp- en dienstverlening. De bib ondersteunt andere diensten door mee te werken aan belangrijke projecten en door materiaal aan te bieden, maar ook door hen te helpen met praktische zaken. Bovendien kunnen er vanuit de bib ook projecten opgestart worden, in samenwerking met andere diensten. Lies ziet die ondersteuning als een belangrijke manier waarop de bibliotheek bijdraagt aan leren in detentie.

“Het basisprincipe van een gevangenisstraf houdt in dat hun vrijheid wordt afgenomen. Dit wil niet zeggen dat al hun andere kansen op ontwikkeling, hulpverlening en leren moet worden afgebroken. Daarvoor zijn wij er als dienstverlening, om die kansen toch te kunnen geven.” (Lies)

Sarah ziet de bibliotheek als een plaats waar gedetineerden hun sociale vaardigheden kunnen blijven gebruiken. Gedetineerden hebben weinig mogelijkheden om normaal sociaal te functioneren en Sarah beschouwt de bibliotheek als een plaats waar zij positieve sociale contacten kunnen onderhouden met elkaar, met de vrijwilligers en met de fatiken.

Lies geeft het voorbeeld van de vier fatiken in Gent. Ze leren autonoom functioneren maar ook samenwerken met anderen. Daarvoor moeten ze kunnen omgaan met verschillende persoonlijkheden en situaties. De fatiken leren communicatievaardigheden in de interacties die ze aangaan met andere gedetineerden. Door hen te benaderen als bibliotheekmedewerkers en niet als personen in detentie, worden ze bevestigd in hun kunnen en krijgen zij de kans om hun zelfvertrouwen op te bouwen. Lies vertelde dat een van de fatiken bij zijn vertrek het team bedankte voor de stimulerende omgeving en het vertrouwen dat hij kreeg.

Wat is het verschil tussen een bibliotheek binnen en een bibliotheek buiten?

Sarah gaf aan dat er in de eerste plaats veel gelijkenissen zijn tussen een bibliotheek in de gevangenis en buiten. Het is een toegankelijke, gezellige en rustige plaats waar je boeken kan lenen en waar inspirerende activiteiten rond literatuur en boeken worden georganiseerd. Sarah en Lies benadrukken dat ze zo veel mogelijk aspecten van de gewone bibliotheekwerking naar binnen proberen te trekken, zoals een gelijkaardig boekenaanbod en gelijkaardige activiteiten. Natuurlijk is de context in de gevangenisbibliotheek compleet anders. Lies wijst bijvoorbeeld op de veiligheidsmaatregelen en het vele administratieve werk dat gepaard gaat met werken in een gevangenisbib. Ook verschilt de lenersgroep in een gevangenis met die van buiten. In Sint-Gillis zijn er enkel mannelijke gedetineerden, terwijl het publiek van de openbare bibliotheek voor een belangrijk deel ook bestaat uit ouders met kinderen. De gevangenis van Gent is een arresthuis, waardoor er een enorm verloop is van mensen met een heterogene populatie. Bovendien zijn er zijn veel anderstaligen, zowel in Gent als in Sint-Gillis. Lies en Sarah zorgen ervoor dat hun aanbod dus ook afgestemd is op die meertaligheid. Ze zien allebei een grote interesse voor bepaalde onderwerpen, zoals strafrecht en Nederlands of andere talen. Daarom zorgen ze voor een breed scala aan onderwerpen en houden ze rekening met de vragen van gedetineerden. In Gent kunnen gedetineerden boeken aanvragen uit de stadsbibliotheek De Krook. Lies coördineert het transport. In Sint-Gillis is deze dienst om praktische redenen nog niet beschikbaar.

Bibliotheekweek, leesgroepen en vrijwilligerswerking

In de gevangenis van Gent organiseert Lies een keer per jaar een bibliotheekweek. Tijdens de bibliotheekweek wordt iedereen naar de bib gelokt met koffie en een koekje en krijgen de gedetineerden enkele gadgets, zoals De Krookkrant, de Wablieftkrant, bladwijzers, kleurplaten, etc. De voorbije jaren ontwikkelde Lies een kaartspel waarmee de gedetineerden op cel konden bijleren over de boeken in de bib.

Daarnaast zorgde Lies ervoor dat de fatiken kunnen meelesen met de leesgroepen van wijkbibliotheken in de vrije samenleving. Ze kunnen daarna hun opmerkingen uitwisselen via Lies.

De fatiken kunnen dus niet fysiek aanwezig zijn, maar hebben toch het gevoel dat ze deelnemen aan een activiteit die zich buiten detentie afspeelt.

Sarah organiseert in Sint-Gillis samen met De Rode Antraciet jaarlijks een poëzieweek in de bibliotheek. Daarbij kunnen bezoekers in de bibliotheek een workshop poëzie volgen en in hun eigen taal een gedicht schrijven. Sarah liet er een mooi vormgegeven boekje van maken dat tijdens een feestelijk moment in de bibliotheek werd gepresenteerd voor de deelnemers en externe genodigden. Daarnaast organiseert ze activiteiten zoals Samen Lezen, waarbij mensen in detentie samen teksten uit de wereldliteratuur lezen en de thema's die aan bod komen, bespreken.

Bovendien is Sarah gestart met een vrijwilligerswerking. Ze acht hun bijdrage van grote meerwaarde, aangezien gedetineerden een fijn sociaal contact kunnen hebben met de vrijwilligers. De vrijwilligers helpen met boeken wegzetten, maken een praatje, maken gedetineerden wegwijs in de collectie, en kunnen in de toekomst helpen bij activiteiten zoals gezelschapsspelletjes spelen, conversatietafels Nederlands begeleiden, etc. Sarah droomt ervan om een team van geïnteresseerde gedetineerden op te starten die mee kunnen nadenken over activiteiten in de bib. Zij beschouwt de mening van de gedetineerden als enorm belangrijk en wil hun mening meer laten horen bij het beleid.

Tom Theaterregisseur

Tom is een theaterregisseur en professor theaterregie aan het RITCS. Hij studeerde af als allereerste student toneelregisseur in een sociaal-artistieke context. Dat betekent dat hij mensen aan de hand van kunst activeert rond bepaalde thema's zoals armoede. Zijn sociale insteek zorgde ervoor dat Tom in de gevangeniscontext terecht kwam. Ongeveer 10 jaar geleden maakte Tom zijn eerste theaterstuk met gedetineerden, "Hotel California". Daarvoor werkte hij samen met zowel mannen als vrouwen uit de gevangenis van Gent. Op dit moment heeft Tom een project lopen waarin zijn studenten van het RITCS samen aan de slag gaan met vrouwen uit de gevangenis van Gent en mannen uit de gevangenis van Oudenaarde. Het project staat nog in zijn beginfase, maar hij hoopt hiermee een duurzame atelierwerking op te starten. Zoals hij zelf zegt:

"Ik vind dat gedetineerden recht hebben op cultuur. Je voelt dat dat aanbod momenteel mager is. Dan zou een theateractiviteit, dat een zekere continuïteit kent, al een aanvulling zijn."

"Hotel California"

Hotel California was het eerste project dat Tom uitvoerde met personen in detentie. Nadat hij het project bekendmaakte, kreeg hij veel respons. Hij vermoedt dat dit komt doordat zowel mannelijke als vrouwelijke gedetineerden konden deelnemen. Tom merkte dat de motivatie om deel te nemen niet altijd hoofdzakelijk bij het maken van theater lag. Net daarom zag Tom het als zijn taak om de deelnemers gaandeweg te motiveren voor theater en hen dingen te laten ontdekken.

Om het thema van de voorstelling te bepalen, ging hij in dialoog met de deelnemers om hun ideeën te horen. Hij gaf aan dat hij het liever niet over detentie wilde hebben, maar over iets dat hij, de deelnemers en het potentiële publiek gemeenschappelijk hebben. Uiteindelijk kwamen ze samen op het idee om de theatervoorstelling op te bouwen rond gemeenschappelijke ervaringen en tradities, bijvoorbeeld Sinterklaas vieren, de geboorte van een broer of zus, of jeugdig kattenkwaad. In het theaterstuk zaten kinderliedjes en nummers die de deelnemers zelf hadden gemaakt. De opvoering vond plaats in de theaterzaal van de gevangenis van Gent. Medegedetineerden, het personeel in de gevangenis, familie en mensen van buitenaf konden komen kijken. Zowel Tom als de deelnemers keken na de voorstelling terug op een positieve ervaring.

Voor meer informatie over "Hotel California": zie <https://www.victoriadeluxe.be/hotel-california/>

Continuïteit van theater in gevangenis

Na de afronding van het project "Hotel California", beseftte Tom dat hij dit nog vaker wou doen. Na ongeveer 10 jaar polste hij bij zijn studenten of iemand erin geïnteresseerd was. Enkel haptten toe, waardoor de studenten, een aantal mannelijke gedetineerden uit Oudenaarde en enkele vrouwelijke gedetineerden uit Gent momenteel samenwerken aan elk hun eigen voorstelling. Uiteindelijk wil Tom samen met de deelnemers een eindproduct opstellen, maar nu is dat nog in volle ontwikkeling. In Gent maken ze een *variety show*, terwijl de mannen in Oudenaarde een filmscenario schrijven. Dat zal een soort roadmovie worden, waarin alle dialogen zich afspelen in een auto. Uiteindelijk zal het scenario worden verfilmd.

De kracht van cultuur en kunst

"Ik geloof in de mens, dat die kan ontwikkelen, dat die kan groeien, dat die de moeite is om in te investeren."

Met deze woorden geeft Tom aan dat hij gelooft in kansen geven. Hij is niet de grootste voorstander van de schuld- en boetheorie in het gevangeniswezen. Hij legt de link met de politiek en stelt dat het voor politieke partijen moeilijk is om gedetineerden hoog op hun agenda te plaatsen. Het is een groep waarbij ze geen stemmen zullen halen, aangezien ze niet kunnen stemmen. Toch is Tom ervan overtuigd dat personen die in detentie verblijven de moeite

zijn om in te investeren, niet enkel op economisch vlak, maar ook op artistiek vlak. Volgens Tom kan je als mens veranderen door kunst en cultuur. Hij is dan ook ergens teleurgesteld dat er nog te weinig op wordt ingezet, hoewel wetenschappelijk onderzoek aantoont dat als je in mensen investeert, dat een positief effect heeft op het gedrag van die mensen.

Tom benadrukt de kracht van theater. Het gevoel van iemand anders te zijn op scène, kan verder galmen in de rest van iemands leven. Fictie draagt een grote waarde. Het is een kans om eens te ontsnappen aan zichzelf, een kans om zelfvertrouwen te doen groeien. Mensen gaan op zoek naar delen van hun identiteit die verder reiken dan het label van *crimineel*. Theater maken is bovendien een intense ervaring. Applaus ontvangen op het toneel, is iets heel persoonlijks en rechtstreeks.

Eerder praktijk dan theorie

Tom gelooft in de kracht van leren in de praktijk, binnen kunsten en zeker binnen de gevangenis. Mensen leren en ontwikkelen zichzelf door in gesprek te gaan over bepaalde thema's. Zo geeft hij het voorbeeld dat wanneer je een scenario wilt kunnen schrijven, je best één scenario schrijft en daarna in discussie gaat over wat er goed en slecht aan is. Tom is voorstander van opleidingen voor acteur, muzikant, geluidsman, etc. in de gevangenis, voornamelijk omdat hij vindt dat gedetineerden toegang zouden moeten krijgen tot een groot cultuuraanbod. Helaas zijn de middelen er nu niet om dat aan te bieden.

Kleine dingen van grote waarde

Met veel kleine dingen kan veel verandering gerealiseerd worden. Zo vertelde Tom over een deelnemer die naar hem kwam met een leuk verhaal. Ze vertelde dat ze de week ervoor door de gang liep met haar schmink van de sessie die ze net hadden gehad. Het was de eerste keer dat ze door de gang liep en dat iedereen naar haar lachte. De deelnemer vertelde het met veel vreugde. Die kleine dingen kunnen echt veel betekenen voor de deelnemers. Het leven in de gevangenis is grauw en ieder lichtpuntje kan een grote betekenis krijgen. Vaak betekenen deze kleine zaken voor de deelnemers meer dan buiten de gevangenis muren.

European prison dance challenge

In 2018 stuurde de Finse Vanajagevangenis een filmpje de wereld in waarin 13 vrouwelijke gedetineerden te zien waren die samen een dans uitvoerden. Met deze dansvideo daagde ze andere Europese gevangenis uit om ook een dansvideo te maken binnen hun gevangenis en wilden ze aandacht vestigen op het belang van sport en cultuur in gevangenis. De Rode Antraciet nam deze uitdaging aan en ging aan de slag. De Rode Antraciet is een vzw die instaat voor sport- en cultuuractiviteiten in de Vlaamse en Brusselse gevangenis. Voor dit dansproject heeft De Rode Antraciet samengewerkt met Ultima Vez, een internationaal dansgezelschap. Bekijk hier hun dansvideo en the making of.

(10) EUROPEAN PRISON DANCE CHALLENGE - BELGIUM - YouTube

Bjorn Inhoudelijk medewerker De Rode Antraciet

Bjorn werkt al 15 jaar bij De Rode Antraciet. Zij bieden sport en cultuur aan binnen de gevangenis. Bjorn heeft bij De Rode Antraciet al meerdere functies ingenomen, maar nu is hij medewerker binnen het team Beleid & Ondersteuning. Dat betekent dat hij de regionale teams van functionarissen sport & cultuur ondersteunt en werkt rond beleid van specifieke thema's.

Leren is een recht voor iedereen

"Iedereen die in de gevangenis zit, is ook een gewoon mens die bepaalde behoeften en noden heeft. Één daarvan is ook leren."

Bjorn vindt het belangrijk om kansen te geven aan personen in detentie. Net zoals het een recht is voor iedereen in de vrije samenleving om te leren, is het een recht voor personen in detentie. Leren is bemoedigend voor de reclassering en re-integratie in de samenleving. Bjorn wil samen met De Rode Antraciet kijken naar de noden voor leren op individueel en groepsvlak.

De drie aspecten waarmee het aanbod wordt opgebouwd

De Rode Antraciet bepaalt haar aanbod op basis van drie aspecten. Ten eerste luisteren ze naar de vraag vanuit de gedetineerden, het personeel of naar de eigen ideeën binnen de organisatie. Ten tweede kijken ze naar de context zelf. Zo bekijken ze wat de infrastructuur van elke gevangenis toelaat, want elke gevan-

genis is anders. Ten derde houden ze rekening met de sport- en cultuursector zelf. Wanneer er actief en proactief voorstellen komen van bijvoorbeeld voetbalploegen, wil De Rode Antraciet hierop kunnen inspelen. Zo legt De Rode Antraciet steeds meer contacten met partners, waardoor ze ook meer mensen in detentie kunnen bereiken.

Fitness, balsporten, theater of artistieke activiteiten, De Rode Antraciet voorziet het allemaal

De Rode Antraciet voorziet een breed aanbod van activiteiten, zoals fitness of balsporten met sportwedstrijden tegen andere ploegen. Naast het sportaanbod zet De Rode Antraciet sterk in op cultuur. In Gent is er een keramiekatelier; in andere gevangenis de klassieke lessen tekenen, schilderen of andere creatieve vaardigheden. Ook theater en muziek biedt De Rode Antraciet aan, zoals *slam poetry* en gitaarlessen.

Bjorn kent schilder- en tekenatelier het best. In zo'n les worden artistieke basistechnieken aangeleerd aan de gedetineerden. Wat interessanter is, is dat ze ook over zichzelf leren. Ze leren de gedachten in hun hoofd te vertalen naar iets beeldend dat ze kunnen delen met de buitenwereld.

"Je identiteit? Wat wil jij zeggen? Echt dat vertalen op creatieve manier."

Gedetineerden leren niet enkel individueel, maar groeien ook in het groepsaspect. Door gesprekken aan te gaan, leren ze naar elkaar te luisteren. Ze leren feedback te aanvaarden van de cursusgever en medegedetineerden. Naast de sociale vaardigheden, leren de gedetineerden ook om door te zetten. Ze moeten werken tot iets af is en leren om zelf tevreden te zijn met wat ze hebben neergezet.

Betrokkenheid en participatie zijn belangrijk in de werking van De Rode Antraciet

In sommige gevangenis zijn er sportfatiken voor de sportactiviteiten. Dat zijn mensen binnen detentie die mee de fitnessactiviteiten ondersteunen. Ze helpen andere gedetineerden om de oefeningen uit te voeren en staan klaar om vragen te beantwoorden. Daarvoor hebben ze een tweewekelijks overleg, zodat ze het verloop van het fitnessaanbod en de nieuwe ideeën kunnen bespreken. Door mensen in detentie

deze mogelijkheid te bieden, geef je hen ook een kans om te groeien en bevorder je de participatie.

Bjorn vindt het belangrijk om met sportfatiken aan de slag te gaan, aangezien we zo gedetineerden kunnen betrekken. In Gent willen ze de werking van fatiken uitbreiden, zodat die tijdens de zomer een eigen aanbod kunnen bieden. Zo leren fatiken ook hun verantwoordelijkheid nemen en voelen ze zich een deel van een groter geheel.

Een ander aspect waarin Bjorn gelooft om die participatie te bevorderen zijn de A-teams. Het idee is ontstaan in de gevangenis van Ruiselede en het A-team is een Activiteitenteam dat bestaat uit gedetineerden. Wekelijks zitten zij samen met professionals om samen het aanbod te bekijken en te ondersteunen. Zij voorzien mee een laagdrempelig vrijetijdsaanbod en zijn de aanspreekfiguren voor wanneer iemand een idee heeft. Bovendien mogen zij zelf ook aanbod opzetten. Ze denken zelf na over wat er nodig is, met wie ze dit willen verwezenlijken, het budget etc. Hierdoor worden er ingezet op de participatie van gedetineerden in het opstellen van het aanbod.

95% van de gedetineerden komt vrij

"Veel mensen zijn van mening dat ze gewoon moeten opgesloten worden voor zo lang mogelijk. Het moet duidelijk zijn dat bijna 95% vrijkomt."

We moeten investeren in het aanmoedigen van verbetering van personen in detentie. Het is heel belangrijk om te investeren in leren op formele en informele manier. Iedereen heeft recht op onderwijs, maar daarom bestaat er geen universele leervraag. Sommige hebben meer nood aan een actieve manier van leren, terwijl anderen juist het meest leren uit de formele vorm van leren.

Poëzielbundel Bibliotheek Sint-Gillis en De Rode Antraciet

Zoals in het interview van Sarah en Lies te lezen is, organiseren de gemeentelijke Nederlandstalige bibliotheek van Sint-Gillis en De Rode Antraciet een poëzielweek. In 2018 werden de gedichten mooi samen gebundeld. Het eindresultaat vindt u [hier](#):

LA PRISON!

Oh...

La prison qui m'a donné la leçon de liberté

La prison qui m'a ouvert les yeux

La prison qui m'a distingué de mes amis

La prison qui m'a fait comprendre la valeur de la vie

La prison qui m'a fait manquer ma famille

La prison qui m'a appris à donner la valeur à toutes choses

La prison est la lune qui obscurcit le soleil

La prison, c'est éduquer l'esprit à nouveau

Oh, la prison, merci de m'avoir ouvert les yeux...

Mohamed

Flore

Jobcoach Groep Intro

Flore is bijna 1,5 jaar aan de slag als jobcoach binnen het Re-Activ-project van Groep INTRO voor Brusselse (ex-)gedetineerden, gefinancierd door Actiris. Ze begeleidt Brusselse werkzoekenden in én buiten detentie naar werk of opleiding. Zij en haar collega Wim werken voornamelijk in de Brusselse gevangenissen, maar komen ook in de gevangenissen van Leuven-Centraal en Itter. Daarnaast hebben zij gesprekken bij Groep INTRO met gedetineerden uit andere gevangenissen of ex-gedetineerden.

Zicht krijgen op de persoon achter de feiten

Gedetineerden komen bij het Re-Activ-project terecht via schriftelijke bekendmaking in de gevangenis, doorverwijzing of mond-aan-mondreclame van medegedetineerden. Ex-gedetineerden vinden hun weg naar het project via doorverwijzing door Actiris of andere partners die Brusselse werkzoekenden begeleiden naar werk of opleiding. Gedetineerden kunnen contact opnemen met de coaches via een rapportbriefje of het gratis telefoonnummer van het Re-Activ-project. Dat is een enorme meerwaarde voor de begeleiding, zeker tijdens de verschillende coronagolven, aangezien gedetineerden op die manier Flore op de hoogte kunnen houden van de laatste stand van zaken in hun dossier.

Een begeleiding start steeds met een intake waar Flore de vraag van de werkzoekende analyseert en een stand van zaken opmaakt van de

huidige situatie. Tijdens de intake gaat Flore na of de persoon voldoet aan de voorwaarden van het Re-Activ-project (bijvoorbeeld gedomicileerd zijn in Brussel), brengt zij de inschrijving als werkzoekende bij Actiris in orde als dat nog niet het geval is, en stelt ze vragen over de persoonlijke leefsituatie, professionele werkervaring, behaalde diploma's, jobdoelwit, etc. Flore probeert met andere woorden meer zicht te krijgen op de persoon achter het strafrechtelijk dossier.

Richting persoonlijke groei

Begeleiding naar werk of opleiding is de hoofdopdracht van het Re-Activ-project, maar daarnaast is er ook veel aandacht voor de randproblematieken zoals huisvesting, verslaving en psychologische problemen die een duurzame tewerkstelling of opleiding in de weg staan. Daarin speelt Flore overwegend een doorverwijzende rol. Ze spreekt het netwerk van hulpen dienstverleners aan om die randproblematieken aan te pakken en volgt het nauwgezet verder op. Een meerwaarde van het project is de continuïteit van de dienstverlening. Gedetineerden die bijvoorbeeld onder elektronisch toezicht starten aan een opleiding of tewerkstelling zullen nog een hele tijd opgevolgd worden na detentie. Wetende dat ze bij hun vertrouwde coach terecht kunnen indien nodig, betekent veel voor hen. Het is ook fijn voor de coach dat het contact niet stopt aan de gevangismuren. Vaak maken gedetineerden tijdens tewerkstelling of opleiding een persoonlijke groei door.

“Je ziet soms mannen in detentie die heel gesloten zijn en weinig zelfvertrouwen hebben en die dan helemaal openbloeien tijdens een opleiding. Dat is geweldig om te zien. Daar doen we het echt voor!”

Gedetineerden zijn heel gemotiveerd om een begeleiding naar werk of opleiding te starten. Niet alleen omdat het een belangrijke voorwaarde is voor hun reclassering, maar vaak zien ze een kans om bijkomende vaardigheden te verwerven. Veel gedetineerden hebben geen diploma secundair onderwijs en hopen via een beroepsopleiding na detentie hun kansen op de arbeidsmarkt te vergroten.

Nood aan digitalisering en betere samenwerking, maar ook enkele hoopgevende evoluties

Er zou volgens Flore nog meer ingezet moeten worden op digitalisering binnen de gevangenis

en op het versterken van digitale vaardigheden bij gedetineerden. Solliciteren is tegenwoordig een digitale aangelegenheid, maar (ex-)gedetineerden hebben niet dezelfde mogelijkheden als vrije burgers. Zij hebben geen toegang tot een computer en internet om te solliciteren of ontbreken de nodige competenties. Sollicitatiecursussen in de gevangenis waarbij gedetineerden gebruik kunnen maken van het internet, zou een enorme meerwaarde zijn. Op die manier kunnen gedetineerden zelf een cv leren maken, opleidingen opzoeken, werkaanbiedingen raadplegen én solliciteren. Ook ex-gedetineerden zijn vaak niet mee met de recente digitale ontwikkelingen of hebben thuis geen computer met internet. (Ex-)gedetineerden zijn vaak afhankelijk van Flore voor die zaken.

“Door het verhogen van de digitale geletterdheid bij (ex-)gedetineerden zouden we ze zelfzamer kunnen maken en meer verantwoordelijkheid kunnen geven in het voorbereiden van hun reclassering. Ik zou hen graag een meer actieve rol geven in de begeleiding, maar nu zijn we hierin heel beperkt.”

Vaak is het onduidelijk wanneer een gedetineerde naar de strafuitvoeringsrechtbank moet. Vaak weet hij de exacte datum pas twee of drie weken op voorhand. Dat maakt het moeilijk om een opleiding of werk te vinden op die korte tijd. Soms gebeurt het dat een gedetineerde toegelaten is tot een opleiding, maar dat het wordt afgekeurd door de strafuitvoeringsrechtbank. Er is nood aan betere communicatie en samenwerking tussen de strafuitvoeringsrechtbank, de psychosociale dienst en de jobcoach.

Volgens Flore zijn er ook enkele hoopgevende evoluties. De nieuwe gevangenis van Haren biedt hopelijk meer mogelijkheden op vlak van digitalisering en sollicitatiecursussen. Daarnaast werd het Re-Activ-project afgelopen jaar al door twee bedrijven gecontacteerd die de mogelijkheden wilden bekijken om (ex-)gedetineerden aan te werven, maar Flore benadrukt wel dat er over het algemeen nog veel werk is bij het sensibiliseren van werkgevers.

In Brussel is er ook de specifieke tewerkstellingsmaatregel EcoSoc. Dat is een inschakelingsbaan in de sociale economie voor werkzoekenden met een grote afstand tot de arbeidsmarkt. De doelgroep van (ex-)gedetineerden komt daarvoor in aanmerking, wat een enorme meerwaarde is. Dergelijke jobs zijn ideaal om bijkomende vaardigheden te verwerven en zijn vaak een opstap naar een job in het reguliere arbeidscircuit.

Flore zegt dat je als jobcoach moet kunnen omgaan met tegenslagen, zoals een uitgangsvergunning die afgewezen wordt waardoor iemand geen infosessie kan bijwonen, opleidingen die geen mensen in detentie toelaten, geschikte kandidaten die niet aangeworven worden door een werkgever, aanvragen voor elektronisch toezicht die geweigerd worden door de strafuitvoeringsrechtbank ondanks een dagbesteding, etc. Maar het feit dat ze een verschil kan maken voor iemand geeft haar veel voldoening. Deelnemers zijn haar dankbaar voor het werk dat zij doet. Dat zorgt ervoor dat Flore zich blijft inzetten en de vele tegenslagen snel weer vergeet.

Dorien Onderzoekster in gevangenis

Dorien is werkzaam als docent binnen de opleiding Agogische Wetenschappen aan de Vrije Universiteit Brussel. Ze is een coördinerend lid van de interdisciplinaire onderzoeksgroep PALD. PALD staat voor 'Participatie en Leren in Detentie'. De onderzoeksgroep ziet leren niet enkel als formele educatie waarbij gedetineerden certificaten of diploma's kunnen behalen. Andere vormen van leren zoals peer-to-peer projecten, sportactiviteiten, bibliotheekbezoeken enzovoort zijn even belangrijk.

Belang van evidence-informed beleid en praktijk

Dorien vat levenslang leren in gevangenis breed op. Volgens haar kunnen mensen leren uit allerlei situaties, gaande van activiteiten die bewust gericht zijn op leren, andere activiteiten die niet als prioritaire doelstelling hebben de deelnemers te laten leren, tot dagdagelijkse gebeurtenissen. Cursussen waarmee gedetineerden een diploma of certificaat kunnen behalen, sportactiviteiten waarbij gedetineerden hun sociale vaardigheden kunnen aanscherpen door bijvoorbeeld in team te spelen, naar de bibliotheek gaan, peer-to-peer projecten waarin gedetineerden andere gedetineerden ondersteunen ... vallen voor haar dus allen onder de noemer van levenslang leren.

"Vaak wordt gedacht dat personen in detentie deelnemen aan activiteiten om een zinvolle dagbesteding te hebben. Dat is zeker en vast zo, maar uit onderzoek weten we dat deze personen

het nog belangrijker vinden om zichzelf verder te ontwikkelen, hun vaardigheden aan te scherpen, bij te leren,... Hierbij moeten we dan niet alleen inzetten op leeractiviteiten waaraan certificaten en diploma's verbonden zijn, maar ook op bijvoorbeeld sport, cultuur, de bibliotheek."

Dorien geeft aan dat het belangrijk is om onderzoek te voeren naar levenslang leren in detentie. Onderzoek kan de ontwikkeling van een evidence-informed beleid stimuleren, wat op zijn beurt dan weer de kwaliteit van de leeractiviteiten kan verhogen. Onderzoek kan zowel misconcepties de wereld uit helpen als veranderingen brengen in de praktijk. Tijdens het onderzoek naar inspraak en participatie in de gevangenis van Gent, brachten we bijvoorbeeld een aantal buitenlandse voorbeelden van peer-to-peer projecten onder de aandacht. Zo'n projecten houden in dat gedetineerden andere gedetineerden ondersteunen. Dat kan op allerlei manieren, gaande van praktische informatie bieden aan gedetineerden die nieuw zijn in de gevangenis, tot emotionele ondersteuning aanbieden, of andere gedetineerden leren lezen en schrijven. Ondertussen zijn er verschillende gevangenis in Vlaanderen en Brussel waar zo'n peer-to-peer projecten opgezet worden. Dat toont aan dat je veel kan leren uit andere gevangenis, zowel in binnen- als buitenland. Met ons onderzoek proberen we dan ook om innovatie te stimuleren.

Positief onderzoeksklimaat in het gevangeniswezen

Voordat we een onderzoek mogen opstarten in een gevangenis, moet we altijd eerst een aanvraag indienen bij het Directoraat-Generaal Penitentiaire Inrichtingen (DG EPI). De aanvraag informeert over de inhoud van het onderzoek, de doelstellingen, de onderzoeksmethode(n) die gebruik zullen worden, wie we willen bevragen, in welke gevangenis(sen) het onderzoek zal plaatsvinden, etc.

Een detail waar velen niet bij stilstaan is dat elektronica vanuit de vrije samenleving niet is toegestaan in de gevangenis. Als we de interviews willen opnemen, moet er in de aanvraag ook toelating worden gevraagd om een computer of dictafoon mee binnen te nemen in de gevangenis. DG EPI stuurt op zijn beurt de aanvraag door naar de betreffende gevangenisdirectie(s). Deze lokale directies beslissen zelf of ze het onderzoek in hun gevangenis willen toestaan of niet. Pas nadat deze lokale gevangenisdirecties toestemming hebben gegeven, kan het onderzoek van start gaan.

Dorien vindt het wel belangrijk om te benadrukken dat de gevangenis in Vlaanderen en Brussel vrij open staan voor onderzoek. Ze heeft in de 11 jaar dat ze onderzoek doet in gevangenis, nog niet meegemaakt dat geen enkele gevangenis wou deelnemen. Dat is toch anders in sommige andere Europese landen.

"Als je op congres gaat en spreekt met onderzoekers uit andere landen, dan merk ik wel dat we in Vlaanderen en Brussel vrij goed zitten. Onderzoekers uit andere landen hebben het vaak veel moeilijker om gevangenis binnen te geraken dan wij."

Dorien vindt het belangrijk om nauw samen te werken met professionelen die werkzaam zijn in de gevangenis om ervoor te zorgen dat het onderzoek aansluit bij de noden die er zijn in praktijk en beleid. Vaak wordt een stuurgroep opgericht die het onderzoek inhoudelijk mee aanstuurt en praktisch mee opvolgt. Zo'n stuurgroep bestaat uit professionelen en idealiter ook gedetineerden die mee nadenken over het onderzoek, de doelen, hoe het onderzoek praktisch in te vullen, etc.

Ook voor het zoeken naar of aanspreken van potentiële respondenten is zo'n samenwerking met de praktijk belangrijk aangezien de onderzoekers vaak zelf geen gedetineerden persoonlijk kunnen aanspreken met de vraag of ze willen deelnemen aan het onderzoek. Ze werken dan samen met tussenpersonen zoals een beleidscoördinator, een onderwijscoördinator, de organisatieondersteuner van het CAW, of een medewerker van De Rode Antraciet. Samen met deze professionelen bekijken ze wanneer de interviews of het invullen van een enquête best kan plaatsvinden. In sommige gevangenis is dat beter in het weekend aangezien er op dat moment minder bewegingen zijn. Indien er gedetineerden die werken betrokken worden, is het dan weer beter om het onderzoek te plannen buiten de werkuren. De professionelen regelen dan ook vaak de tijdsplanning en lokalen voor het verdere verloop van het onderzoek. Zij zijn dan ook van enorme waarde voor het mogelijk maken van een onderzoek, aangezien zij letterlijk het medium zijn waarmee onderzoekers gedetineerden kunnen bereiken.

Ook buitenlandse gedetineerden moeten we betrekken in onderzoek

In België heeft 44% van gedetineerden niet de Belgische nationaliteit. Dat percentage ligt ho-

ger dan het Europese gemiddelde van ongeveer 22%. Helaas is die 44% wel een groep die vaak uitgesloten wordt in onderzoek. Vaak komt dat door taalbarrières. Daarom hebben we tussen 2017 en 2021 een onderzoek uitgevoerd dat focuste op deze doelgroep. Het onderzoek ging over participatie en inspraak van niet-Belgische gedetineerden aan het leven in de gevangenis en activiteiten. Het onderzoek werd uitgevoerd in de gevangenis van Gent, Dendermonde, Leuven-Hulp en Wortel. Dorien heeft samen met haar collega's en een aantal masterstudenten gedetineerden kunnen interviewen in het Nederlands, Frans, Engels of Turks. Gedetineerden die deze talen niet machtig waren, werden geïnterviewd met behulp van een tolk. Dat was niet altijd evident aangezien de communicatie tussen de interviewer en geïnterviewde op die manier niet rechtstreeks verliep. De dynamiek van een interview lag wat anders. Maar toch is Dorien blij dat ze deze uitdaging aangegaan zijn. Ook niet-Belgische of anderstalige gedetineerden hebben het recht om hun stem te laten horen in onderzoek.

Sanne Detentieconsulente VDAB

Sanne is bijna 3 jaar actief als detentieconsulente voor VDAB in de gevangenis van Hasselt. Ze brengt de reguliere dienstverlening van VDAB naar binnen en is verantwoordelijk in de gevangenis voor het volledige traject naar werk. Zo helpt ze iemand die een inschrijvingsbewijs voor zijn reclassering nodig heeft, maar staat ze ook in voor heel praktische zaken zoals bijvoorbeeld het voorbereiden van een sollicitatie.

Vertrekken vanuit talenten en interesses

Detentieconsulenten ondersteunen gedetineerden door vooral in te zetten op de tewerkstelling. Zij verkennen samen de talenten en interesses van de persoon, zodat zij kunnen inschatten wat de mogelijkheden zijn voor werk en opleiding. Daarbij bekijken ze wat de grootste slaagkansen heeft op langere termijn. Sanne benadrukt de noodzaak om een aanbod op maat te kunnen voorzien.

“Voor de ene een opleiding, de andere tewerkstelling, of een traject ingezet op zorg. Ik zie niet 1 succesraject. Ik vertrek liever vanuit de persoon zelf: Wat zijn hun vragen en noden? Hoe kan ik daarmee aan de slag gaan?”

VDAB organiseert ook zelf opleidingen in de gevangenis. Zo biedt het in Hasselt een oriënterende keukenopleiding aan waar de deelnemers kennismaken met werken in een grootkeuken. De opleiding bestaat uit 10 sessies, waarvan 5 sessies theorie en 5 sessies praktijk. VDAB spreekt gericht diegenen aan die op de wachtlijst staan om in de keuken te gaan werken in

de gevangenis en polst naar de interesse voor de oriënterende opleiding. De opleiding is een voorrangsticket om te beginnen werken in de gevangeniskeuken. Via de leerkracht van de opleiding krijgt Sanne feedback over het arbeidsmatig functioneren van de deelnemers. Arbeidsattitudes zoals hun houding in groep en hun samenwerkingsvaardigheden zijn handige vaardigheden om rekening mee te houden voor wanneer ze in de toekomst gaan solliciteren of zoeken naar een opleiding.

VDAB biedt ook sollicitatieondersteuning. Daarin geven ze feedback over hoe je een goede eerste indruk achterlaat, hoe je feedback geeft en ontvangt, hoe je communiceert met anderen, etc. Sollicitatiegesprekken worden ook geoefend met iemand van een interimkantoor. Als we denken dat iemand klaar is om te solliciteren vragen we hun feedback en kijken we of er een opening is via het interimkantoor.

Momenteel is er ook een nieuw project met een activeringstraject waar er wordt ingezet op de werkzoekende. Hier ligt de focus op het zoeken naar de kracht van de persoon in kwestie en naar de manier om die persoon klaar te stomen voor de arbeidsmarkt.

Onvoorwaardelijke zelfacceptatie: geloof in eigen vaardigheden en kwaliteiten

Vanaf het moment dat een werkzoekende klaar is om te solliciteren, wordt er naar zijn cv gekeken. Dat kan vanaf 14 maanden voor de vervroegde invrijheidsstelling. Wanneer een gedetineerde 1/3 van zijn straf heeft uitgezeten, is er de mogelijkheid dat hij vervroegd kan vrijkomen. Voor zwaargestraften duurt dat langer. VDAB maakt een standaard cv met informatie uit het dossier van de gedetineerde. De werkzoekende krijgt dan de kans om aanvullingen te doen, zoals werkervaring binnen detentie, een opleiding die hij heeft gevolgd of kwaliteiten waar hij trots op is.

Als de cv klaar is en de gedetineerde de termijn van 2 jaar voor vervroegde invrijheidsstelling nadert, waardoor periodieke uitgangsvergunningen mogelijk worden, start Sanne de zoektocht naar vacatures in de regio. Dat kan enkel de detentieconsulent doen. De gedetineerden hebben immers geen toegang tot het internet. Sanne zal in dat proces proberen te focussen op de kwaliteiten van de gedetineerde. Ze is de bemiddelaar die in contact staat met de werkgever en moet de werkgever dan ook zien te

overtuigen. Sanne probeert daardoor ook open te communiceren over detentie, maar probeert er wel een positief verhaal van te maken.

“We moeten de kwaliteiten in de picture zetten. Detentie is immers nog steeds een taboe.”

Het belangrijkste wat gedetineerde leren uit deze ondersteuning is de onvoorwaardelijke zelfacceptatie. Ze leren geloven dat ze vaardigheden en kwaliteiten beheersen. Dat is iets wat ze lang niet meer of soms nooit eerder hebben gehoord. Als detentieconsulent focust Sanne dan ook op hen als toekomstige werknemer en niet op hun dossier bij Justitie.

Online toegang tot vacatures is een must

De digitale kloof tussen de samenleving en detentie heeft gevolgen voor het werk van Sanne. Gedetineerden beschikken niet over een computer of internet, dus kunnen niets zelfstandig opzoeken. Daardoor zijn ze afhankelijk van Sanne om vacatures op te zoeken. Vacatures zoeken en printen, terugkoppelen, terugkrijgen, solliciteren en dan zo weer opvolgen is zeer tijdrovend, zeker wanneer de gedetineerde niet kan helpen omdat die niet over internet beschikt. Dat gedetineerden meer toegang zouden kunnen krijgen tot een computer en het internet, zou Sanne enorm helpen in het uitvoeren van haar werk. Daarnaast zou het ook een meerwaarde zijn voor gedetineerden zelf. Ze zouden daardoor zelfstandiger aan de slag kunnen. En het is net belangrijk dat gedetineerden hun zelfstandigheid niet ontnomen wordt tijdens detentie. Ook na detentie zijn zelfstandigheid en zelfredzaamheid van essentieel belang. Ondanks de digitale beperkingen, blijft Sanne zich met enthousiasme inzetten om gedetineerden te begeleiden naar werk. Een absolute must volgens haar om het leven na detentie weer op de rails te krijgen.

Naar een lerende en stimulerende gevangenis

“Eens je een stimulerende omgeving hebt gecreëerd komt dat levenslang leren automatisch. Leren zit in alles, ook in samenleving met anderen, in het leren van compromissen te sluiten, verdraagzaam te zijn.”

(Leen)

“Ik denk ook doordat je vertrouwen geeft aan iemand, dat je die persoon ook het zelfvertrouwen geeft en hen doet geloven dat ze iets kunnen.”

(Meike)

“Zoals je een nieuw plantje in de grond steekt, kan je niet verwachten dat als je dat niet regelmatig water geeft, of als dat geen zon krijgt, dat dat plantje gaat groeien, toch? Zo werkt dat ook met mensen.”

(Wim)

“Wij zijn ook allemaal mensen, we hebben een fout gemaakt, het zijn hier heel wat mensen die hun leven echt proberen verbeteren.”

(Evelien)

“Leren hoe ze voor zichzelf moeten zorgen, want zo gaan ze ook sterker in hun schoenen staan.”

(Amber)

Sander Technisch deskundige

Sander is sinds 2015 technisch deskundige in het Penitentiair schoolcentrum van Hoogstraten. Dat betekent dat hij alle werkhuizen, opleidingen en de penitentiaire bewakingsambten die hierbij betrokken zijn coördineert. Het Penitentiair schoolcentrum is een halfopen centrum waar veroordeelde gedetineerden leven in een gemeenschapsregime. Zij kunnen werken in werkhuizen en kunnen een gevarieerd opleidingsaanbod volgen. Sander wijst op het humane karakter van Hoogstraten:

“Het repressieve karakter dat je vaak in andere gevangenis ziet, dat is in Hoogstraten eigenlijk niet aanwezig.”

Een “normaal” VDAB-opleidingscertificaat is goud waard

Het profiel van de mensen Hoogstraten is zeer specifiek. Mensen raken enkel in Hoogstraten binnen wanneer ze zijn doorverwezen door de psychosociale dienst (PSD). Zo'n dienst zal mensen in detentie eerst screenen om te kijken of ze een opleiding willen volgen of willen werken. Als blijkt dat ze geschikt zijn voor het Penitentiair schoolcentrum worden ze overgeplaatst. Door het open regime mogen mensen examens gaan afleggen in het VDAB-centrum in de buurt. Op het certificaat van de opleiding staat dan ook dat het een opleiding van de VDAB is en niet een opleiding in de gevangenis, waardoor het ook van grotere waarde is na detentie.

Aangezien het schoolcentrum zo gefocust is op onderwijs en werk, staat arbeidsethiek cen-

traal. Iedereen moet in de ochtend opstaan op hetzelfde uur en vertrekken naar zijn werk of opleiding. Wanneer iemand zich niet goed voelt, moet die ook naar de dokter en moet die ook een ziektebriefje krijgen, zoals in de vrije samenleving. Iemand die de opleidingen of werkhuizen stoort, wordt opgevolgd. Als het te vaak gebeurt, keert die persoon terug naar de gevangenis. Sander geeft wel aan dat dit niet vaak gebeurt en dat de meeste gedetineerden geëngageerd werken en les volgen.

“Levenslang leren is essentieel om recidive tegen te gaan en mensen een tweede kans te geven.”

Volgens Sander is het opsluiten en vrijlaten zonder begeleiding nutteloos. Er moet gewerkt worden aan re-integratie door bijvoorbeeld opleidingen te volgen. Als je niet aan de mensen zelf werkt, komen ze na vrijlating terug in hetzelfde milieu terecht. Het is moeilijk om niet te hervallen als alles hetzelfde is als voor de opsluiting. Daarom is leren zo belangrijk. Ze ontwikkelen zichzelf en zorgen ervoor dat ze klaar zijn voor een plaats op de arbeidsmarkt.

“Ik ben ook nog meer voorstander van het opleiding gedeelte dan het werk gedeelte. Werken is natuurlijk fijn, want mensen moeten schulden afbetalen, dat snap ik allemaal wel. Maar het draagt niet bij tot een langdurige oplossing.”

Opleidingen kunnen volgens Sander bijdragen tot een langdurige oplossing, omdat het bijvoorbeeld getuigschriften oplevert die kunnen helpen bij het zoeken naar werk. Er is momenteel de idee om iedereen die in Hoogstraten binnenkomt eerst te verplichten twee maanden opleidingen te volgen voordat die mag beginnen werken.

Sander was enthousiast over de opleiding met-selen die wordt aangeboden in het schoolcentrum. Die cursus zit altijd vol en de deelnemers zijn zeer gedreven. Ze steken veel tijd en moeite in de cursus want ze zien het zelf ook als een mooie kans. Het is bovendien laagdrempelig, aangezien er geen voorwaarden zijn waaraan moet voldaan worden vooraleer je kan starten. In de bouw wordt er ook vaak niet gevraagd naar een attest van goed gedrag en zeden, waardoor de werkzekerheid daar veel groter is.

Werk in werkhuizen: gemiste leeransen

Naast opleidingen organiseert het scholen-centrum ook werk in de werkhuizen. De werk-

huizen zijn werkateliers waar gedetineerden werkjes doen voor externe klanten. De overkoepelende organisatie 'Cellmade' gaat in de samenleving zoeken naar werk en klanten. Zij hebben een overzicht over welk werk in de gevangenis wordt geleverd en hoe dit kan aangevuld worden.

In Hoogstraten zijn er 2 algemene werkhuizen, waar allerlei klusjes kunnen gedaan worden, maar is er ook een drukkerij, een schrijnwerkerij en een boerderij. In de algemene werkhuizen zijn de klusjes vrij gemakkelijk, bijvoorbeeld stickers op nagellakpotjes plakken of kleren sorteren op kleur en maat. Elke klant geeft op voorhand een uitleg of een voorbeeld mee. Dit maakt het werk in de werkhuizen vrij laagdrempelig. Sander haalde aan dat ze in die werkhuizen eigenlijk voornamelijk leren samenwerken, want specifieke vaardigheden krijgen ze hier niet aangeleerd. Mensen in detentie gaan werken voor het geld en niet om iets bij te leren.

Gedetineerden hebben allemaal skills en talenten

Het repressieve karakter van de gevangenis is absoluut niet nodig, want de vrijheidsberoving is al een grote straf op zich. De mensen die in de gevangenis zitten hebben ook allemaal hun skills en talenten. Als we deze talenten zouden activeren en die mensen een volwaardige tweede kans geven, dan zou er een hele nieuwe wereld kunnen opengaan.

Onderzoek als motor voor verandering

“Onderzoek zorgt ervoor dat gevangenis meer evidence-informed kunnen werken. Met de kennis uit onderzoek wordt innovatie gestimuleerd.”

(Dorien)

Hans Directeur gevangenis Oudenaarde

Ik ben al 36 jaar gevangenisdirecteur, en kwam in die hoedanigheid in 2000 naar Oudenaarde. De gevangenis van Oudenaarde kent al een lange voorgeschiedenis als het op leren in detentie aankomt. Oudenaarde was onder leiding van Hans' voorganger één van de pioniers in het uitwerken en binnenbrengen van een penitentiaal onderwijsaanbod. Onderwijs is dan ook altijd al een sterke pijler geweest binnen de hulp- en dienstverlening in Oudenaarde.

Daarnaast is Hans secretaris en bedenker van het concept achter Vzw De Huizen. Vzw De Huizen streeft naar kleinschalige, gedifferentieerde detentievormen die beter verankerd en geïntegreerd zijn in de maatschappij.

Minstens even belangrijk is mensen ontmoeten

Op zich kunnen mensen door te leren in de gevangenis een zinvolle detentie beleven. Ze kunnen zich verdiepen in iets wat hen interesseert, iets leren en kunnen zo de zinloze tijd in de gevangenis nuttig besteden.

“Veel mensen hebben hierdoor een zinvolle detentie, ze kunnen hun detentie even tussen accolades zetten.”

Niettemin, kijkt Hans vooral ook kritisch naar de organisatie van onderwijs en leren in de gevangenis.

“Dikwijls krijg je ze warm met een opleiding die arbeidsmarktgericht is, maar dat is mis-

schien allemaal met een flinke korrel zout te nemen”.

Er zijn immers weinig mensen die ooit dat diploma bereiken, en daar ook nog eens iets mee doen volgens Hans. Belangrijker is misschien dat leren meer is dan alleen de leeractiviteit, het gaat om ontmoeting. Mensen leren samen en ontmoeten andere mensen, ook van buiten de gevangenis, zoals leraars en leerlingen. Er komen geregeld andere mensen over de vloer om les te geven of te volgen. Zo hebben ze in de gevangenis van Oudenaarde een klas van het Deeltijds Kunstonderwijs, van de kunstacademie in Oudenaarde. Jammer genoeg is dit nog niet decretaal verankerd, waardoor inschrijvingen steeds moeilijk en duur zijn. Toch vindt hij het belangrijk dat dit op termijn verankerd geraakt en verdergezet kan worden. Er moet een constante uitwisseling bestaan tussen de klas in de gevangenis en daarbuiten.

Instrumentalisatie van onderwijs: een kritische blik

Leren is volgens Hans sterk geïnstrumentaliseerd. Leren wordt gebruikt om ook andere dingen te bekomen. Er gaat geen week voorbij of Hans ontvangt een brief van een gedetineerde uit een andere gevangenis die een transfer naar Oudenaarde vraagt om er te leren.

“Maar eigenlijk willen ze naar Oudenaarde komen omdat het een rustige gevangenis is. Ze gebruiken leren om hier te geraken. En dat is niet alleen in de gevangenis, maar ook in de samenleving. Het gaat om betekenis krijgen, leren gebruiken om een beter leven te krijgen en anderen te ontmoeten. Hoeveel mensen gaan er niet naar een avondles om andere mensen te ontmoeten?... Als het om te leren is dan is het goed.”

Waarom is ontmoeten enkel onder de mom van leren of werken goed?

Hans kijkt ook heel kritisch naar enkele evoluties doorheen de jaren. Sport, leren, onderzoek, werken, het is allemaal een business geworden. Vroeger had je vaak een cinema in een gevangenis. Zo ook hier in Oudenaarde. Ondertussen is daar een werkplaats van gemaakt. Werken is belangrijker, het is een cultuur geworden. Nu zie je dat volgens Hans ook bij het groeiende belang van sport en de 'bodycultuur'. Zo krijg je bijvoorbeeld overal fitnesszaken, en gedetineerden kunnen hier in de gevangenis ook leren

voor fitnessinstructeur. Sport omvat ook een hele reclamebusiness, iedereen wordt daarin meegezogen.

En onderwijs in de gevangenis zit in dezelfde soep. Hans vertelt hoe hij dat heeft zien boomen. Bijna in elke gevangenis is er nu onderwijs.

“En ik ben daar niet tegen. Want dat is hier een lege doos, dus vul het met onderwijs, met sport, met wat er in de samenleving gangbaar is, opdat een gedetineerde later aanvaard kan laten worden. En dat is goed he, maar dat is de functie van onderwijs vandaag.”

Kleinschalige detentie én onderwijs volgen buiten de muren

Wat gedetineerden kunnen studeren, is nog steeds te aanbod-gericht. In bijna iedere gevangenis is er een aanbod, maar het is nog te weinig een vraaggestuurde kwestie. Als mensen willen studeren, zouden ze naar buiten moeten kunnen gaan, bijvoorbeeld met een uitgangsvergunning. Op veel levensdomeinen zijn ze hier al in versoepeld, maar nog niet in het kader van onderwijs. In veel gevangenissen ligt het onderwijsaanbod van de vrije samenleving bijna letterlijk aan hun voeten, maar ze kunnen er geen gebruik van maken. *“Dat is toch te zot”.*

Het concept van gevangenissen, en leren in detentie is verouderd en voorbijgestreefd. De gevangenissen zoals ze nu zijn, werden niet gemaakt om onderwijs binnen te organiseren. Ze werden gemaakt om mensen te straffen in eenzame cellen, in de veronderstelling dat ze er als een beter mens uit zouden komen. Dat bleek dus niet. Ondertussen zijn we 100 jaar later en is er weinig veranderd. We moeten streven naar meer kleinschalige detentievormen die gedifferentieerd en verankerd zijn in de samenleving. De huidige gevangenissen zijn te groot en draaien op zichzelf. *“De tanker moet gekeerd worden”.*

“Hou iemand zo dicht mogelijk bij de samenleving, organiseer dat in een kleinschalige vorm. Haak in op het bestaande onderwijs: gedetineerden moeten naar het onderwijs dat rond de muren georganiseerd wordt.”

Educatie is een mensenrecht

“Net zoals het een recht is voor iedereen in de vrije samenleving om te leren, is het een recht voor personen in detentie.”

(Bjorn)

“Stap af van uw vooroordelen. Besef dat al die in de gevangenis zit mensen zijn. Besef dat media bepaalde termen kleeft op diegene in de gevangenis, maar dat het ook gewoon mensen zijn”

(Lieven)

Klasbak blijft zich inzetten als netwerkfacilitator en belangenbehartiger. Wilt u hier zelf graag deel van uitmaken en bijdragen aan de missie en visie? Bij deze een warme oproep: [Steun Klasbak](#) of [word lid](#) van Klasbak en het EPEA-netwerk.